

Чорноморський національний університет імені Петра Могили
Навчально-науковий інститут післядипломної освіти
Кафедра англійської філології

Дипломна робота **магістра**

Концепт ВЛАДА в англomовному політичному дискурсі **XXI століття**

Виконала: студентка VI курсу, групи 641мз
спеціальності 035 «Філологія»
спеціалізації 035.041 «Германські мови та
літератури (переклад включно) - англійська»

Жигалкіна Олена Костянтинівна

Керівник: канд. філол. наук, доцент

Передерій Ганна Миколаївна

Рецензент: д. філол. наук, професор

Пронкевич Олександр Вікторович

Національна шкала _____

Кількість балів _____ Оцінка ECTS _____

Члени комісії:

(підпис)

(прізвище та ініціали)

(підпис)

(прізвище та ініціали)

(підпис)

(прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КОНЦЕПТУ ВЛАДА В АНГЛОМОВНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ XXI СТОЛІТТЯ	
1.1. Поняття концепту в лінгвістичній парадигмі.....	6
1.2. Політичний дискурс.....	18
1.3. Політична промова.....	38
Висновки до розділу 1.....	44
РОЗДІЛ 2. МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ КОНЦЕПТУ ВЛАДА В АНГЛОМОВНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ	
2.1. Лінгвістичні методи дослідження тексту.....	45
2.2. Методика дослідження концепту ВЛАДА.....	51
Висновки до розділу 2.....	59
РОЗДІЛ 3. ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНІ ЗАСОБИ АКТУАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТУ ВЛАДА В АНГЛОМОВНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ	
3.1. Мовна репрезентація концепту ВЛАДА в політичному дискурсі	61
3.2. Концепт ВЛАДА в промовах Джозефа Байдена.....	70
3.3. Концепт ВЛАДА в промовах Дональда Трампа.....	73
Висновки до розділу 3.....	77
ВИСНОВКИ.....	78
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	80

ВСТУП

Магістерська робота присвячена вивченню англомовного політичного дискурсу ХХІ століття шляхом комплексного аналізу складників його текстового простору в лінгвокогнітивному та стилістичному аспектах.

Актуальність дослідження важко перебільшити. Сьогодення примушує спостерігати за швидким розвитком подій на політичній арені. Сполучені штати Америки, їхній 45-й президент Дональд Трамп та теперішній – Джозеф Байден мають власне бачення світу, точки зору, які доносяться через засоби масової інформації, мають величезний вплив на політичний світ, економіку та культуру ХХІ столітті. Політичний дискурс – це предмет міждисциплінарних досліджень. Концепт ВЛАДА є відображенням в усних та писемних джерелах: офіційні виступи, доповіді, інтерв'ю, дописи у соціальних мережах, що є актуальним напрямком сучасних лінгвістичних досліджень. У магістерській роботі автор приділяє увагу вивченню англомовного політичного дискурсу як інституційного виду комунікації.

Окреслені питання опрацьовували вчені. Концепт ВЛАДА зустрічається у роботах Н. Арутюнової, А. Вежбицької, О. Кубрякової, Т. Радзієвської, Ю. Степанова, Г. М. Яворської. А питання дискурсу у політиці викладено у роботах Т. ван Дейк (T. van Dijk), Р. Гассен (R. Hassen), О. Епштейн, В. Карасик, Т. Кириченко, С.-В. Кривенко, М. Макаров, О. Пильгун, П. Серіо, М. Стаббс (M. Stubbs), О. Страшевська, О. Шейгал, Д. Шиффрін (D. Schiffrin) та інші дослідники.

Для досягнення **мети дослідження**, якою є визначення структурних елементів концепту ВЛАДА та здійснення аналізу мовних одиниць на позначення цього концепту, поставлено наступні **завдання**:

– визначення теоретичних засад дослідження понять «концепту» «політичний дискурс», «політична промова»;

– вивчення типів лексичних одиниць та особливостей їх функціонування у політичному дискурсі;

– дослідження теоретичних лінгвістичних засад концепту ВЛАДА у політичному дискурсі, у тому числі у політичній промові;

– здійснення концептуального й лінгвостилістичного аналізу офіційних виступів, промов та дописів Д. Трампа та Дж. Байдена, зокрема у соціальних мережах.

Об’єкт дослідження: концепт ВЛАДА в англomовному політичному дискурсі ХХІ століття в промовах американських президентів Д. Трампа та Дж. Байдена.

Предмет дослідження: лінгвостилістичні засоби актуалізації концепту ВЛАДА в англomовному політичному дискурсі ХХІ століття.

Наукова новизна дослідження пояснюється тим, що в роботі на широкому емпіричному матеріалі здійснено системне і всебічне дослідження засобів мовної репрезентації концепту ВЛАДА.

Практична цінність здобутих результатів полягає у тому, що робота збагачує дослідницький досвід сучасної лінгвістики новими знаннями про концепт ВЛАДА і його репрезентацію в сучасній англійській мові. Результати, які отримали, поглиблюють знання про функціонування одиниць на позначення концепту та можуть використовуватися в освітньому процесі, зокрема в теоретичних та практичних курсах лексикології, мовної комунікації та лінгвокультурології.

Матеріалом дослідження слугують промови американських президентів Д. Трампа та Дж. Байдена загальним обсягом 573 умовних сторінок.

У магістерській роботі застосовано загальнонаукові (аналіз, синтез, індукція, дедукція, узагальнення) та власне лінгвістичні **методи дослідження**. За допомогою методів індукції, дедукції та спостереження було здійснено аналіз мовного матеріалу та виклад основних понять як «концепт» «політичний дискурс», «політична промова». За допомогою *контекстуального та лінгвостилістичного аналізу* в англomовних політичних промовах виявлено текстові фрагменти, в яких концепт ВЛАДА реалізується відповідними лінгвостилістичними засобами.

Апробація дослідження була здійснена на науковій конференції у Чорноморському національному університеті імені Петра Могили у 2022 р.

Результати дослідження викладено в одній одноосібній **публікації** у молодіжному науковому журналі «Студентські наукові студії» №44 (88) у 2023 р.

Структурно робота складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури, двох таблиць та чотирнадцяти рисунків. Має 88 (вісімдесят вісім) сторінок основного тексту.

У **вступі** обґрунтовано вибір теми, актуальність та новизну роботи, сформульовано мету, завдання дослідження, визначено його об'єкт та предмет, окреслено матеріал та застосовані методи аналізу, з'ясовано практичне значення отриманих даних.

У **першому** розділі визначено поняттєвий та теоретичний апарат дослідження: розглянуто поняття концепту в лінгвістичній парадигмі; окреслено політичний дискурс та виявлено його стилістичні особливості написання; визначено поняття політична промова.

У **другому** розділі запропоновано комплексну методику аналізу англomовного політичного дискурсу ХХІ століття на матеріалі промов американських президентів Д. Трампа та Дж. Байдена.

Третій розділ присвячено лінгвостилістичним засобам актуалізації концепту ВЛАДА в англomовному політичному дискурсі ХХІ століття, зокрема у промовах американських президентів Д. Трампа та Дж. Байдена.

У **загальних висновках** підведені підсумки роботи, висвітлені теоретичні та практичні результати дослідження, окреслено перспективи подальших розвідок у цьому напрямку.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КОНЦЕПТУ ВЛАДА В АНГЛОМОВНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ ХХІ СТОЛІТТЯ

1.1. Поняття концепту в лінгвістичній парадигмі.

Когнітивізм – це напрям у науці, об'єктом вивчення якого є людський розум, мислення і ті ментальні процеси і стани, які з ним пов'язані.

Процеси, пов'язані зі знаннями та інформацією, називаються когнітивними або когніцією. Їх синонімами також є слова інтелектуальний, ментальний, “розумовий”. За когнітивізмом людина має вивчатися як система переробки інформації, а її поведінка повинна описуватися і пояснюватися за допомогою назв внутрішніх станів. Ці стани фізично виявляються, спостерігаються та інтерпретуються як отримання, переробка, збереження, а потім і мобілізація інформації для раціонального вирішення завдань. Оскільки вирішення цих завдань безпосередньо пов'язане з використанням мови, то досить природним є те, що мова опинилася у центрі уваги когнітивістів.

У когнітивістиці увага зосереджується насамперед на людській когніції і досліджуються не просто дії людини, а їх ментальні репрезентації (внутрішні уявлення, моделі), символи, стратегії індивіда, які і породжують дії на основі знань [19; 31]. Тобто когнітивний світ людини вивчається за її поведінкою і діяльністю, які відбуваються за активної участі мови, що утворює мовленнєво-розумове підґрунтя будь-якої людської діяльності формуючи її мотиви, установки і прогнозуючи результат.

Таким чином, до числа найважливіших принципів когнітивізму належить трактування людини як такої, що активно сприймає і продукує інформацію, керується в своїй мисленнєвій діяльності певними схемами, програмами, планами, стратегіями. А сама когнітивна наука стала розглядатися як наука про загальні принципи, що керують ментальними процесами в людському мозку. При чому, з позицій спеціальної літератури, когнітивізм як підхід може бути

застосований в багатьох науках, зокрема лінгвістиці, когнітивній психології, культурній антропології, філософії, нейронауці тощо, проте здебільшого знаходиться на їх перетині. З цього приводу важливо наголосити на міждисциплінарному характері когнітивістики.

Отже, в результаті когнітивної діяльності складається система смислів, яка має безпосереднє відношення до знань і думок людини про світ [52, 58]. Дослідження того, як людина оперує символами, осмислюючи світ і себе в ньому, об'єднало лінгвістику з іншими дисциплінами, що вивчають людину і суспільство, стало підґрунтям для виникнення когнітивної лінгвістики.

Категоризація людського досвіду пов'язана з когнітивною діяльністю людини, адже інформація, яка була отримана під час пізнавальної діяльності людини і стала об'єктом опрацювання, знаходить своє вираження в мовних формах: «Мовна свідомість взагалі, і значення слова як її фрагмент є форма структурування і фіксації суспільного досвіду людей, знань про світ, форма презентації і актуального зберігання знання в індивідуальній свідомості» [52, 57]. Когнітивні процеси пов'язані з мовою і набувають форми мовних процесів.

Таким чином, когнітивна лінгвістика виникає на базі когнітивізму в межах сучасної антропоцентричної парадигми, що суттєво розширює межі лінгвістичних досліджень. Наприкінці ХХ століття назріла необхідність поглянути на мову з погляду її ролі в пізнавальній діяльності людини. Отримана в процесі предметно-пізнавальної діяльності інформація надходить до людини різними каналами, але предметом розгляду в когнітивній лінгвістиці є лише та її частина, яка віддзеркалюється і фіксується в мовних формах [38, 17].

Когніція – визначальне поняття когнітивної лінгвістики, воно охоплює знання і мислення в їх мовному втіленні, і тому когніція, когнітивізм тісно пов'язані з лінгвістикою [19, 12]. Мова навіть більшою мірою, ніж культура і суспільство, дає когнітивістам ключ до розуміння людської поведінки. Саме мова забезпечує найбільш природний доступ до свідомості і розумових процесів, причому зовсім не через те, що результати розумової діяльності –

вербалізуються, а тому що «ми знаємо про структури свідомості тільки завдяки мові, яка дозволяє повідомити про ці структури і описати їх за допомогою будь-якої природної мови» [31, 11].

Когнітивна лінгвістика знаменує собою перехід до наступного етапу розвитку мовознавства, який умовно можна назвати лінгвістикою психоментальної діяльності людини. Когнітивна лінгвістика в такому розумінні є наукою про закономірності організації і функціонування ментально-мовного інформаційного простору [38, 33]. Когнітивна лінгвістика оперує не мовними елементами (це поняття структурної лінгвістики), а одиницями, причому особливими за своєю природою, які є провідниками найрізноманітнішої інформації і повністю або частково матеріалізуються в мові. Для найменування цих одиниць закріпився термін – концепти.

Розвиток гуманітарного знання поставило дилему розробки нового терміна, що адекватно відображає зміст мовного знака, що знімає функціональну обмеженість традиційного сенсу та значення та органічно поєднує логіко-психологічні та мовні категорії.

У науці, наприклад, термін «концепт» не є однозначним, і конкуренція таких термінів, як «концепт» (Лихачов, Степанов, Ляпін, Нерознак та ін), «лінгвокультурема» (Воробйов), «міфологема» (Ляхтеєнмякі, Базильов), «логоепістема» (Верещагін, Костомаров, Бурвікова) триває з початку 90-х років. Проте останніми роками стає очевидним, що термін «концепт» за частотою вживання набагато випереджає решту нових слів та виразів. Поняття «концепт» запозичене лінгвістами з математичної логіки.

Значення «концепту» досліджується у когнітивній науці, метафізиці та філософії свідомості. Термін «концепт» співвідноситься з аристотелевським визначенням термінів «Класична теорія понять» (Аристотель) [70].

Наступний учений, про якого варто згадати, – філософ, який вивчає мову, Готтлоб Фрег. У 1892 році він визначив різницю між концептом і об'єктом у філософії мови. Відповідно до Фрега, будь-який термін, що виражає одиничну думку, складається з виразу, що позначає *об'єкт* (це може бути власне ім'я або

загальний термін з певним артиклем), разом з присудком, що означає *концепт* [108, с.42-55]. Цей термін активно використовується когнітивною лінгвістикою в її категоріальному апараті як недостатня когнітивна «ланка», до змісту якого, крім цього поняття, включаються асоціативно-образні оцінки та розуміння.

Таким чином, «концепт» у лінгвістиці – це і старий, і новий термін. Слово *conceptus* – латинська середньовічна утворення, що походить від дієслова *concipere* – *concapere*, що означає «зачинати». У класичній латині слово *conceptus* мало значення «початок», «накоплення», «запліднення» та «зародок». Слово «концепт» разом з його похідними увійшли у всі романські та германські мови (французьке *concept* – *concevoir*, італійське *concepto* – *concepire*, іспанське *concepto* – *concebir*, португальське *conceito* – *conceber*, англійське *concept* – *conceive*).

Як і більшість нових наукових понять, «концепт» вводився з певною часткою пафосу, а іноді і через когнітивну метафору: його називали «багатомірним згустком сенсу», «смысловим зрізом життя» [76], «ген культури» [110], «якась потенція сенсу» [37], «одиниця пам'яті», «квант знання», «зародок розумових операцій» і навіть «щось туманне» [4]. Сьогодні термін «концепт» широко використовується у різних галузях мовознавства. Він увійшов до понятійної системи когнітивної, семантичної та культурологічної лінгвістики. [80]. Наочно можна представляємо у вигляді схеми (див. Рис.1.1):

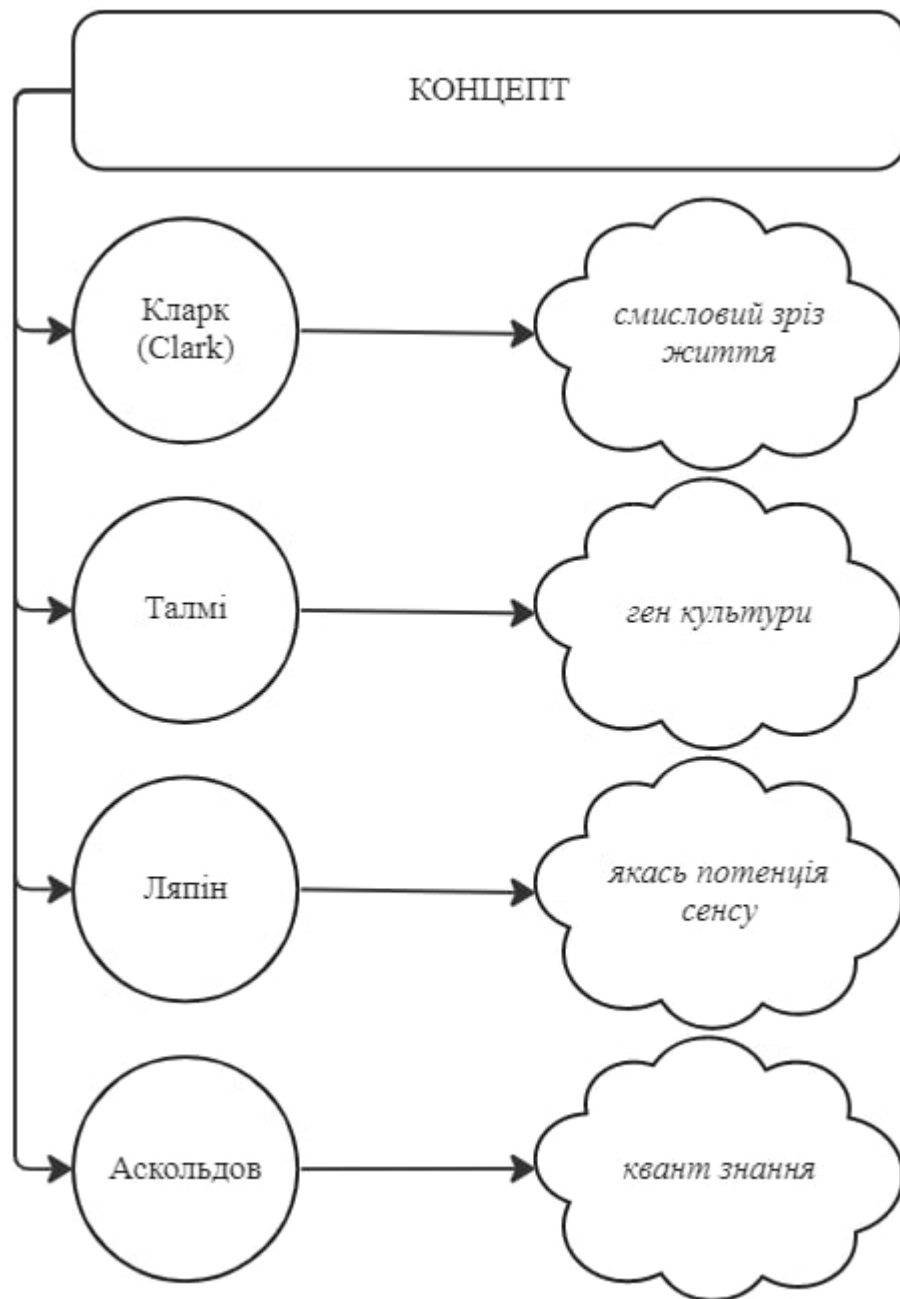


Рис.1.1 Різноманітність поняття «концепт»

Вивчення концепту у сучасному мовознавстві має першорядне значення. У мовознавстві концепт, на відміну слова, має складнішу структуру. Однак будь-яка спроба осмислити природу поняття пов'язана з низкою різних точок зору. Інтенсивне дослідження його у галузі когнітивної лінгвістики продемонструвало велику невідповідність у розумінні терміна «концепт». Розбіжності викликають двозначність і термінологічну плутанину [15, с 184].

Таким чином, термін «концепт» є загальним для кількох наукових напрямів: насамперед для когнітивної психології та когнітивної лінгвістики, які займаються мисленням та пізнанням, зберіганням та перетворенням інформації, а також для культурної лінгвістики, яка ще тільки визначає та уточнює межі теорії, формуються постулатами та базовими категоріями. Можна припустити, що, як і в математиці, поняття у когнітивній науці є базовою аксіоматичною категорією, що не піддається виявленню, інтуїтивно зрозумілою; гіперонім поняття, ідеї, фрейму, сценарію, гештальту і т. д. [36].

На думку вченого Я. Степанова, «концепт – це лише фрази, уривки розмови, але це тонкі фрази, що змушують нашу свідомість створювати такий зміст, ніби воно давно нам знайоме». Концепт можна розуміти як потік культури у свідомості людей; це щось, як культура входить у ментальний світ. І, більше того, люди через концепт входять у культуру та впливають на неї. Поняття не тільки споглядають, їх проживають. Вони є предметом емоцій, симпатій та антипатій, а іноді й зіткнень. Концепт також є дискретною одиницею колективної свідомості, що зберігається у національній пам'яті носіїв мови у вербально детермінованій формі. Як когнітивна одиниця значення концепт є абстрактною ідеєю або уявним символом, іноді визначається як «одиниця знання», побудований з інших частин, які діють як характеристика концепту. Поняття зазвичай пов'язане з відповідним поданням у мові, таким як єдине значення терміна [3, с.51-71].

У мовознавстві концепт, на відміну слова, має складнішу структуру. Однак будь-яка спроба осмислити природу поняття пов'язана з низкою різних точок зору. Інтенсивне дослідження його у галузі когнітивної лінгвістики продемонструвало велику невідповідність у розумінні терміна «концепт». Розбіжності викликають двозначність і термінологічну плутанину [15, с.184]. Вміст концепту поділяється на лінгвістичне значення та культурологічний зміст. Саме тому його часто називають одиницею знання, абстрактною ідеєю чи ментальним символом.

Концепти як елементи свідомості досить самостійні у мові. За В. Евансом, концепти є посередниками між словом та екстралінгвістичною реальністю [89]. Поняттям можуть стати лише ті явища дійсності, які є актуальними та цінними для конкретної культури, яка має велику кількість мовних одиниць, що фіксують себе в цій культурі, які є предметом прислів'їв та приказок, поезії та прози. Вони є свого роду символами чи емблемами, які конкретно вказують на текст, ситуацію чи знання, що їх створили [42].

На етапі мовознавства можна виділити кілька підходів стосовно розуміння концепту. Дослідники різних країн трактують концепт як лінгвокогнітивний / психолінгвістичний / лінгвокультуральний / культурологічний або мовний феномен. Кожен підхід виходячи з тих чи інших ознак виділяє певну межу поняття. Існує два підходи, засновані на ролі мови у формуванні концепту та демонстрації зв'язків між мовою та культурою.

Перший підхід розглядає концепт як явище культури. «Поняття – це самоорганізовані, інтегративні, функціонально-систематичні, багатовимірні, ідеалізовані утворення, засновані на смисловій (*псевдо-* або *допонятійній*) основі та закріплені за значенням знака: наукового терміна, слова (фрази) повсякденної мови або складніші лексико-граматичні і семантичні конструкції, невербальний суб'єктний образ, чи дію» [37].

А. Вежбицька стверджує, що «концепт» – це об'єкт з «ідеального» світу, що має назву та відображає культурне розуміння людьми реального світу (Вежбицька). Концепт визначає типові ситуації культури та є предметом культурологічних досліджень.

За Ю. Степановим, «концепт» є «базовою культурною клітиною в ментальному світі людини» [60, с. 248]. Концепт – це ментальна структура, що представляє знання індивіда про певний сегмент світу. Будучи частиною картини світу концепт відбиває ціннісну спрямованість як окремої людини, так і всього мовного співтовариства. Це означає, що концепт може включати як загальнозначущі ознаки, так і індивідуальні особливості носіїв мови.

Аналізуючи концепт з культурологічної погляду, слід пам'ятати, що зміст концепту залишиться у межах конкретної культури та епохи.

Представники другого підходу пропонують розглядати концепт як мовне когнітивне явище. Концепт – це інформація про те, що індивід знає, припускає, думає, уявляє собі об'єкти нашого світу.

Поняття «концепт» відповідає тим почуттям, якими людина оперує у процесі мислення, і почуттям, що відбивають зміст досвіду та знань, зміст результатів усієї людської діяльності та процесів пізнання світу у формі деяких «квантів» знання. Концепт – це свого роду алгебраїчний вираз сенсу, яким оперує людина у своїй писемній промові [36].

В. Незорнак констатує, що «концепт – це чудовий образ, абстрагований у слові та відбиваючий фрагмент національної картини світу» [42].

Відповідно до лінгвокогнітивного розуміння, концепт пов'язаний зі словесними засобами вираження. Мова не утворює понять, а служить засобом обміну ними та для обговорення у процесі спілкування.

Концепти існують у реальній психіці індивіда, для спілкування вони мають бути вербалізовані, тобто виражені мовними засобами. У мові концепт може бути вербалізований як окремими словами і словосполученнями, так і пропозиціями і цілими текстами, що визначає сам концепт. Вибір дієслівної форми залежить від особистісного змісту, ментального уявлення та внутрішнього лексикону мовця, які взаємопов'язані.

Розуміння концепту як робочої одиниці мислення є способом та результатом кількісної оцінки та категоризації знань. Це відбувається тому, що об'єктом концепта є ментальна сутність, формування якої визначається формою абстракції, і модель якої задається концептом, який не тільки описує об'єкт, але і створює його.

Зобразимо схематично поняття концепту (див.Рис.1.2):

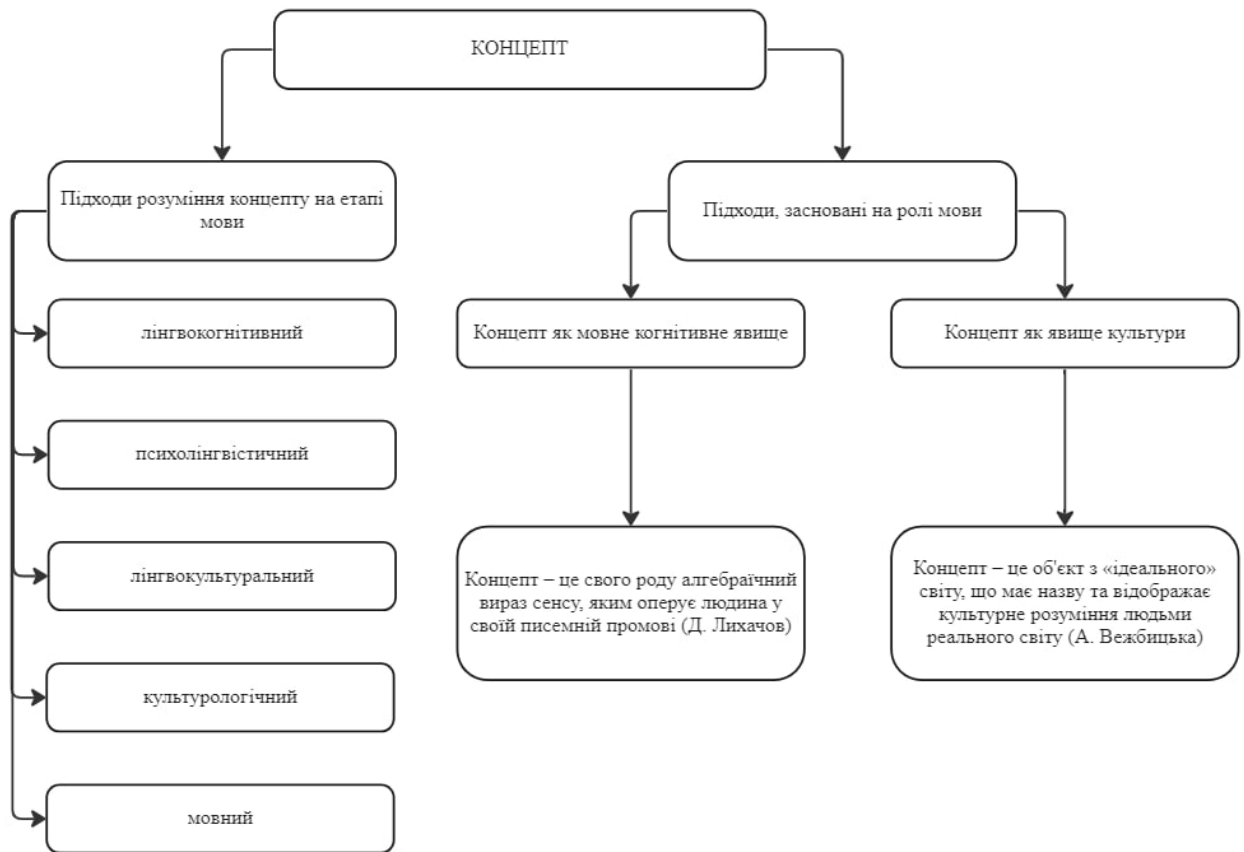


Рис.1.2 Концепт

Таким чином, очевидно, що вивчення концептів у всіх їх аспектах є одним із важливих напрямів досліджень у мовознавстві останніх років. Особливий інтерес представляє аналіз структури концепту.

По Степанову концепт має «багатошарову» будову, його пласти є результатом культурного життя різних епох. Особлива структура поняття включає головну ознаку, додаткові (пасивні, історичні) ознаки плюс внутрішню форму. Внутрішня форма, етимологічний критерій, сприймається як фундамент, у якому будуються й інші пласти значення [62].

Існують інші точки зору на структуру поняття. Г. Слишкин та В. Карасик пропонують розглядати культурний концепт як багатовимірний змістовний конструкт, у якому виділяються смислова, образна та ціннісна сторони. Смислова сторона поняття – це мовна фіксація поняття, його назви, описи, ознакової структури, визначення, порівняльної характеристики цього поняття стосовно інших груп понять. Образний бік концепту – це його зорові, слухові,

тактильні, смакові характеристики предметів, подій, які у тій чи іншій формі відбиваються у свідомості. Ціннісна сторона поняття вказує на важливість освітнього процесу як для окремої людини, так і для колективу.

Вчені розглядають концепт як багатопланову ментальну одиницю, у якій переважає оцінний елемент. Концепт групується навколо якоїсь «сильної» точки свідомості, від якої розходяться асоціативні вектори. Найбільш релевантні для носіїв мови асоціації становлять ядро концепту, менш значущі – периферію.

На їхню думку, поняття не має чітких меж, у міру віддалення від ядра асоціації поступово згасають. Ядро мови або мовної одиниці називається концепт. Концепт проявляється у свідомості з допомогою мовних одиниць. Входи до концепту можуть належати різним мовним рівням. Для звернення до того самого концепта можуть використовуватися лексеми, ідіоми, словосполучення, речення та тексти. Схематично ядро мови можна представити наступним чином (див. Рис.1.3):

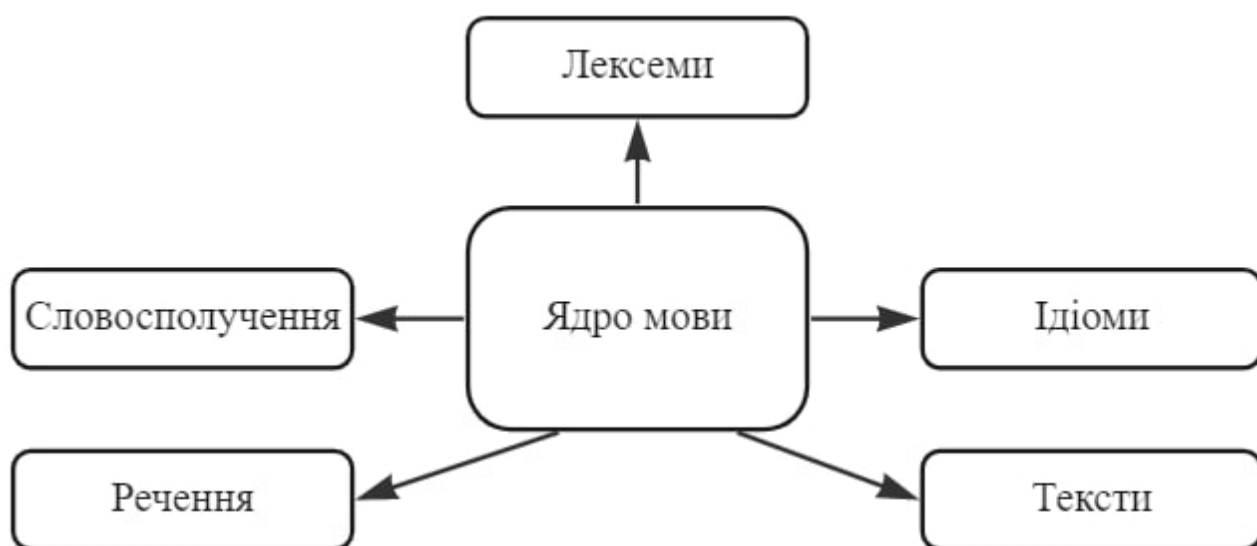


Рис.1.3 Ядро мови

У структурі концепта вчені виділяють чотири зони: основну (внутрізоняльну, позазоняльну) та додаткові зони, тобто квазізону квазіекстразону. Внутрішньозоняльні – це ознаки концепту, що відображають

власний денотат; екстра-зона включає ознаки, похідні від прямого та непрямого значення. Квазіінтразона і квазіекстразона пов'язані формальними асоціаціями, що виникають в результаті співзвуччя назви концепту з іншими словами, використання евфемізмів і т.д. д. [22].

В. Еванс вважає, що концепти внутрішньо організовані за ознакою поля і включають чуттєвий образ, інформаційний зміст та інтерпретативне поле. Чуттєвий образ у складі концепту формується перцептивно-когнітивними ознаками. Ці особливості виникають у свідомості носіїв мови, відбиваючи довкілля через органи почуттів. Образні риси утворюють метафоричну інтерпретацію предметів та явищ. Структура концепту формується когнітивними класифікаторами і зливається з когнітивними ознаками, що різняться за рівнем яскравості у свідомості [89].

Інформаційний зміст поняття складається з мінімальної кількості пізнавальних ознак, що визначають найбільш важливі та відмітні ознаки предмета чи явища. Інтерпретативне поле включає когнітивні ознаки, що інтерпретують інформаційний зміст концепту. Відмінною рисою інтерпретаційного поля є наявність когнітивних симптомів, що конфліктують один з одним. Структура поняття може бути описана лише тоді, коли визначено та описано його зміст, тобто виявлено когнітивні особливості концепту.

У ширшому значенні структуру концепту можна представити як коло. Основне поняття – ядро поняття – знаходиться в центрі структури, а на периферії залишається все те, що додається культурою, традиціями та особистим досвідом людей.

Лінгвокультурний концепт як предмет вивчення лінгвокультурології виступає перед дослідниками як культурознавча, ментальна та мовна просвіта.

За визначенням Ю. Степанова, лінгвокультурний концепт є ментальною одиницею, спрямовану на всебічне вивчення мови, свідомості та культури. Лінгвокультурний концепт відрізняється від інших одиниць своєю ментальною природою. Ментальність сприймається як керована сукупність образів та сприйнятів. Г. Блум визначає ментальність як сприйняття світу в категоріях та

формах рідної мови, що поєднує інтелектуальні та духовні якості національного характеру у його типових проявах [73]. Багато вчених погоджуються з тим, що ментальність легше описати, ніж визначити. Ментальність глибшого мислення, норм поведінки відображає внутрішню готовність людини діяти певним чином. Лінгвокультурний концепт відрізняється з інших ментальних одиниць наявністю ціннісного компонента. Цінність завжди знаходиться у центрі концепта.

У складі лінгвоконцепту розрізняють оцінний, образний та понятійний компоненти. Смилова складова концепту зберігається у дієслівній формі. Образний компонент є невербальним і може бути описаний або інтерпретований у кращому випадку.

Концепт включає в себе такі семіотичні категорії, такі як образ, поняття і значення в редукованій формі як свого роду «гіперонім» (родовий термін) і характеризується як різнорідний і багатозначний. Концепт набув дискурсивне смислове значення, від образу від присвоїв метафоричність та емоційність, а від сенсу набув включення імені (концепту).

Концепти як інтерпретатори значення постійно уточнюються та модифікуються. Будучи частиною системи, вони схильні до впливу інших понять і модифікуються. Сама можливість інтерпретації говорить про те, що багато понять схильні до змін, оскільки світ навколо нас постійно змінюється, даючи нам можливість чомусь навчитися.

Концепт має певну структуру, яка є ригідною; це необхідна умова існування концепту та його входження в концептуальну сферу. Концепт включає всі ментальні характеристики феномену та забезпечує розуміння дійсності. Упорядкований набір понять у свідомості людини формує його понятійний простір. Мова є одним із засобів доступу до свідомості людей, їх концептуальної сфери, змісту та структури концептів як одиниць мислення.

Таким чином, під концептом ми будемо розуміти ментальне утворення, яке має певні ознаки, що відображають об'єктивні та суб'єктивні характеристики предметів чи явищ дійсності, та яке було «пропущене»

через ціннісно-нормативну систему індивіда і має вербальну форму вираження в мовленні.

1.2. Політичний дискурс

Під поняттям дискурсу базово розуміємо спільну діяльність комунікації, що вимагає активної участі двох чи більше людей, що залежить від ситуації спілкування. Переважно філологи тяжіють до того, аби розділяти поняття політичного дискурсу на два структурних компонента: на політику й на дискурс. Тому варто і нам у свою чергу якомога більш заглибитися у розгляд цих понять.

Загалом, поняття «дискурсу» виступає скоріше неясним та суперечливим, а тому різні автори тяжіють до різних його інтерпретацій, а тому і різних емпіричних результатів. Очевидно, що такий стан речей можна пов'язати не лишень із міждисциплінарним характером самого поняття та предмету дослідження (дискурс лежить в основі предмету лінгвістичних, соціологічних, філософсько-культурологічних, семіотичних, психологічних та антропологічних досліджень), а й зі складною, мультиаспектною природою самого дискурсу.

На даному етапі найбільш доцільним нам видається розглянути позицію та погляд на дискурс Мішеля Фуко, чиє означення потрібного нам поняття видається більш релевантним, сучасним та глибоким, хоча уже і встигло перетворитися на класичне. Він розглядає дискурс як «об'єднання послідовностей у тому сенсі, що вони є заявами (énoncés)» [93, с. 36].

Вартим уваги, також, у підході Фуко є взаємозв'язок дискурсу із «дискурсивними практиками» і «дискурсивною формацією». Дискурс невід'ємно пов'язаний із практикою мови у суспільстві. Аналіз дискурсу для Фуко означає також і аналіз «тверджень», що представлені у текстах чи словесних виразах: «Я вважаю, що, фактично, додав до його значень: іноді розглядаючи його як спільну область усіх висловів, іноді як індивідуалізовану

групу тверджень, а іноді і як регламентована практику, що враховує ряд тверджень». [93, с. 36-38].

Автор описує дискурс як політичну практику і техніку влади у формі влади-знання. Це особливо проглядається в роботі «Порядок думок. Археологія наук про людину», де відбувається розкриття впливу влади, що реалізується шляхом дискурсу. Там Фуко зазначає, що політики використовують політичний дискурс для управління масами. [94, с.80]. Однак поняття влади-знання передбачає нормотутворюючу функцію знання, створення норм фізичного, психічного здоров'я, правильної (правової) поведінки у медицині, психіатрії, юриспруденції тощо, які втілюються у соціальні і політичні практики та інститути. Владні інститути можуть втілювати наукові дискурси у практичну політику, але можуть контролювати і обмежувати, насамперед, інші, протилежні владним ідеологічні дискурси. Інший філософ Жак Лакан, першочергово, наголошує на важливості для мови та комунікації наявності адресату та реципієнта. Будь-який предмет означається через дискурс у термінах думки, ідентичності, значення, задоволення. «Саме від дискурсу залежить кожне означення предмету» [99, с. 166]. Т. Ван Дейк уже, в свою чергу, розділяє поняття дискурсу у вузькому та широкому сенсі. У широкому сенсі під поняттям дискурсу він розуміє комунікацію як комплексну комунікативну дію, що відбувається між тим, хто говорить, та тим, хто, відповідно, слухає. Дискурс у вузькому ж сенсі автором розуміється як завершений чи той, що ще триває, «продукт» комунікативної дії між реципієнтами. Тут доречно означити розбір поняття політичного дискурсу, запропонованого тим же автором [112, с.18-20] Тож відповідно до Ван Дейка «політичний дискурс - певний клас жанрів, що обмежені певною соціальною сферою, сферою політики». Відповідно до поняття, запропонованого О. Й. Шейгал «політичний дискурс - будь-які мовні утворення, зміст яких відноситься до сфери політики». Складається враження, що Ван Дейк та Шейгал зводять [66, с. 9] розуміння політичного дискурсу до самої лише сфери у вузькому розумінні комунікації політиків як головних її акторів. Тому тут

доцільно додати альтернативне визначення Рут Водак, відповідно до якого «дискурс - не лише самостійне дослідницьке поле, він розуміється не лише як «метод», але й як сукупність теорій виробництва і сприйняття» [115, 116]. Виходячи з цього, можна зробити висновок, що Водак розширяє поняття політичного дискурсу та доповнює його, на додаток до акторів-політиків, іншими реципієнтами, що будь-яким чином залучені у політичні комунікативні (взаємо)дії, себто це також такі учасники загального політично-дискурсивного процесу, як-от: демонстранти, виборці, громадські активісти та й спільнота загалом.

Зв'язок мови і політики проявляється насамперед у тому, що політичний режим не може існувати без спілкування. Мова є інваріантним засобом вираження політичних ідей і реалізації політичної дії. За справедливим спостереженням О. Шейгал, «специфікою політики, на відміну від деяких інших сфер людської діяльності, є її переважно дискурсивний характер: багато політичних дій за своєю природою є мовленнєвими діями» [66, с. 27]. У науці існують думки, що політична діяльність взагалі обмежена мовною діяльністю [83, 86]; крім того, у сучасних дослідженнях мова розглядається в рамках філософської парадигми суб'єкт-суб'єкт не стільки як засіб відображення політичної реальності, скільки як засіб її створення [85].

Зазначимо, що політичний дискурс – це різновид персуазивного, тобто переконливого дискурсу, який відзначений маніпулятивною специфікою, що виражається «в наданні мовного впливу на адресата з метою внести когнітивні зміни до його картини світу, які спричинять регуляцію диспозицій та діяльності адресата адресанта» [2].

Дискусійним є питання про роль і місце політичної мови в культурі. Деякі дослідники використовують цей термін як даність; інші ставлять під сумнів саме існування феномену політичної мови; так чи інакше точаться гострі дискусії про місце і роль політичної мови в системі національної мови.

Так, А. Н. Баранов і Е. Г. Казакевич не ставлять під сумнів самостійність ролі політичної мови в системі комунікації: «Політична мова – це особлива

знакова система, призначена спеціально для політичної комунікації: вироблення громадського консенсусу, формування і обґрунтування політичних і соціо-політичних рішень...» [6]. Паршин Б. П., навпаки, висловлює думку про відсутність будь-яких відмінних рис мови політики: «Очевидно, що суто мовних особливостей своєрідності політичного дискурсу небагато, і їх не так легко ідентифікувати. Що зазвичай мається на увазі. «мовою політики», як правило, не виходить за межі граматичних і взагалі лексичних норм відповідних ідіоетнічних («національних») мов — російської, англійської, німецької, арабської тощо.» [48, с.183]. Вчений висуває тезу про те, що предметом політичної лінгвістики є ідіополітичний дискурс, який означає «своєрідність того, що, як, кому і що говорить той чи інший суб'єкт політичної дії» [48, с.183].

Подібну точку зору відстоює і Д. Грабер: «Політична мова не має жодної специфічної лексики чи певних граматичних форм. Це, скоріше, зміст інформації, що передається, обставини, за яких інформація поширюється (соціальний контекст), і виконуваних функцій Коли політичні агенти (актори) спілкуються на політичні теми, переслідуючи політичні цілі, то, отже, вони говорять мовою політики» [96, с.196]. Можна почути точку зору, згідно з якою мова політики характеризується не конкретною формою, а лише змістом, і формально вона відрізняється лише певною кількістю канонізованих виразів і кліше [78]. Очевидно, що деякі граматичні особливості не дають підстав говорити про «власну граматику» (Ю. Степанов) політичної мови, і її цілком закономірно можна віднести до категорії «професійних мов» або мов професійної сфери, відмінними рисами яких є все ж не спеціальна граматика, а деякі особливості лексики, семантики, узуса в цілому.

Можна виділити сфери контакту політичного дискурсу з іншими типами інституційного дискурсу (рекламний, науковий, педагогічний, юридичний, релігійний, спортивний, військовий), а також з позаінституційними формами комунікації (мистецький та побутовий дискурс) [66]. Медійний дискурс відіграє особливу роль у функціонуванні політичного дискурсу, будучи водночас

каналом політичної комунікації та впливовим способом інтерпретації політичного дискурсу.

Політичний дискурс має свої особливості. У своїх роботах багато дослідників звертали увагу і виділяли відмінні риси цього виду мовної діяльності, наприклад: А. П. Чудінов [65], О. І. Шейгал [66], В. З. Дем'янков [16], С. М. Колесникова [28], Е. Косеріу [23], М. Фернандес Лагунілля [90] та ін.

Кожен із дослідників виділив ті чи інші ознаки, ми ж, ґрунтуючись на дослідженнях вищезгаданих авторів, спробуємо знайти спільні особливості, характерні для політичного дискурсу.

1) Перша ознака, яку виділяють більшість учених, це термінологічність. Дійсно, політична мова багата на характерні поняття і терміни, які можуть бути відмінною ознакою від іншого будь-якого виду дискурсу.

2) Друга ознака, яка також фігурує в роботах у більшості вчених, це інформативність. Політичні тексти прагнуть максимально передати потрібну інформацію.

3) Емотивність чи експресивність. Даний фактор може змінюватись в залежності від жанру політичної мови та від мети, яку переслідує промовець.

4) Ефективність політичного дискурсу. Суспільне призначення політичного дискурсу, на думку В.З. Дем'янкова [16], полягає в тому, щоб навіяти адресатам – громадянам спільноти – необхідність «політично правильних» дій та оцінок.

5) Оціночність. Політична комунікація завжди несе у собі як інформацію, а й оцінку аналізованих дій, що у своє чергу може бути явною і прихованою.

6) Сміслова невизначеність. Незважаючи на те, що політична мова так чи інакше прагне точності позначення, вона «пригнічується його прагматично обумовленою смисловою невизначеністю» [66]. Сміслова невизначеність політичного дискурсу обумовлена низкою семантичних та прагматичних

факторів (складність значення, розмитість семантичних кордонів у деяких слів, відносність позначення та інші).

7) Агресивність. Політичну діяльність вирізняє постійна діалектика агресивності, рішучої боротьби за свої ідеї

8) Толерантність. Терпимість до ідей та вчинків політичних однодумців, союзників та суперників.

Отже, особливості політичного дискурсу можна представити у вигляді схеми (див.Рис.1.4):



Рис. 1.4 Особливості політичного дискурсу

Проаналізувавши всі особливості, можна побачити, деякі з них суперечать одне одному, наприклад, інформативність і смислова невизначеність, агресивність і толерантність. Це можна пояснити тим, що в

процесі створення політичної мови не всі засоби однаково хороші, в якісь моменти, залежно від того, де, коли, ким і за яких умов створюється ця мова, ті чи інші ознаки виявляються більшою чи більшою. меншою мірою. Наприклад, при публічному виступі у парламенті першому плані виходить ознака інформативності, ніж експресивності, і зворотню картину ми можемо спостерігати під час мітингу, коли емоційність грає найважливішу роль.

Функціонування політичного дискурсу в суспільстві пов'язане, з одного боку, з виконанням ним загальномовних функцій, а з іншого – з його відмінністю від інших видів дискурсу системоутворюючою інтенцією.

Найважливішою і основною відмінною функцією політичного дискурсу є його використання як інструменту політичної влади. Ця функція по відношенню до мови політики настільки ж глобальна, наскільки комунікативна функція всеохоплююча по відношенню до мови в цілому. Тому для більш точного аналізу мови політики необхідно звернутися до інших функцій політичного дискурсу, які є аспектами прояву його інструментальної функції.

Розбіжність функцій політичної комунікації очевидна: «Політична комунікація виконує функцію посередницької ланки, яка часто замінює реальне фізичне насильство і робить можливими зміни в суспільстві в напрямку регулювання, прокладає шлях до компромісу, оприлюднюючи факти та аргументи. Водночас це мова фракціоналізму (розколу), поділу суспільства на друзів і ворогів, здатна до фатального загострення розбіжностей або, навпаки, згладжування, здатність перетворювати суспільство на краще. це надихає, але широке зловживання нею викликає розчарування. Отже, політична риторика має багато облич: вона може інформувати, надихати, заспокоювати, роз'єднувати та сіяти ворожнечу» [81, 14].

Цьому питанню присвячені роботи [71, 78, 81, 109, 96, 106] дозволяють скласти перелік найважливіших функцій політичного дискурсу в межах його інструментальної функції:

1) функція легітимізації влади: роз'яснення та обґрунтування рішень влади з важливих державних справ (наприклад, 1994 р.: «нам потрібно звільнити власні гроші» [56, с. 218]);

2) функція відтворення влади: закріплення факту приналежності до системи, зокрема, через використання символіки (наприклад: «Конституція – правовий документ, який законодавчо закріплює участь народу у визначенні форми політичної влади, створенні вищих органів державної влади та підвищенні їх відповідальності перед народом» [56, с.116]);

3) функція соціального контролю: створення передумов для уніфікації поведінки, мислення, емоцій і цілей соціальних груп або маніпулювання суспільною свідомістю;

4) орієнтаційна функція: формулювання завдань і проблем, створення в суспільній свідомості картини соціально-політичної;

5) функція соціальної солідарності: Консолідація всього суспільства чи окремих соціальних груп (наприклад: «Визначивши чинники і шляхи вдосконалення менталітету суспільства, ми зможемо виробити національну ідею, яка запобігатиме різноманітним спробам ізолювати і підняти паніку серед людей і об'єднати їх під прапором єдності і консолідації, національної самосвідомості» [56, с. 9]);

6) функція соціальної диференціації: відчуження соціальних груп (наприклад: «Наш досвід ХХ століття довів, що, незважаючи на всі труднощі і навіть трагедії, інтелігенція проявила самовіддачу, створила розвинену науку, освіту, культуру і медицину в країна» [56, с.25] — підкреслюється роль інтелігенції);

7) агональна функція: початок і розв'язання соціального конфлікту, протест проти дій уряду (наприклад: «За допомогою іноземних доларів і незліченних пожертвувань мечетей і фанатичних ісламістів ця партія змогла створити потужну екстремістську організацію для короткої термін і придбати зброю, військову техніку та боєприпаси» [56, с. 17]);

8) активна функція: реалізація політики шляхом мобілізації (вербування прихильників) або «наркотичної анестезії» (умиротворення) населення (наприклад: «Давайте плече до плеча відновимо зруйновану економіку країни» [56, с.58]; а також: «Цілеспрямоване і неухильне зростання національної свідомості, зростаюча теплота патріотизму в серцях чесних і благородних синів народу, що виявляється в їхній творчій праці, у чому я цілком переконався під час моїх поїздок містами і районами країни, – це неперевершене зростання національної свідомості, наростаюче тепло патріотизму в серцях чесних і благородних синів народу, що виявляється в їхній творчій праці. є переконливим доказом вдячності й пошани» [56, с. 286];

9) поширення інформації: повідомлення про стан справ у політиці;

10) функція просування: висування певних питань у центр уваги громадськості, контроль за поширенням інформації (наприклад: «...Звертаю Вашу увагу на необхідність виваженого й обережного підходу до цих питань, недопущення крайнощів і виходу за межі встановлений протокол і державна атрибутика» [56, с.171]);

11) проєкція в майбутнє і минуле: прогнозування і реконструкція минулого як аргументований метод; «Культура Авести виникла три тисячі років тому, і поштовхом до цього стала необхідність об'єднання народів, що належали до с. арійської раси. Ми, як законні спадкоємці наших предків, разом зі святом незалежності відзначатимемо також 2700-річчя «Авести», найдавнішого зразка нашої писемної спадщини» [56, с.129].

Отже, основні функції політичного дискурсу представимо схемою (див.Рис.1.5):

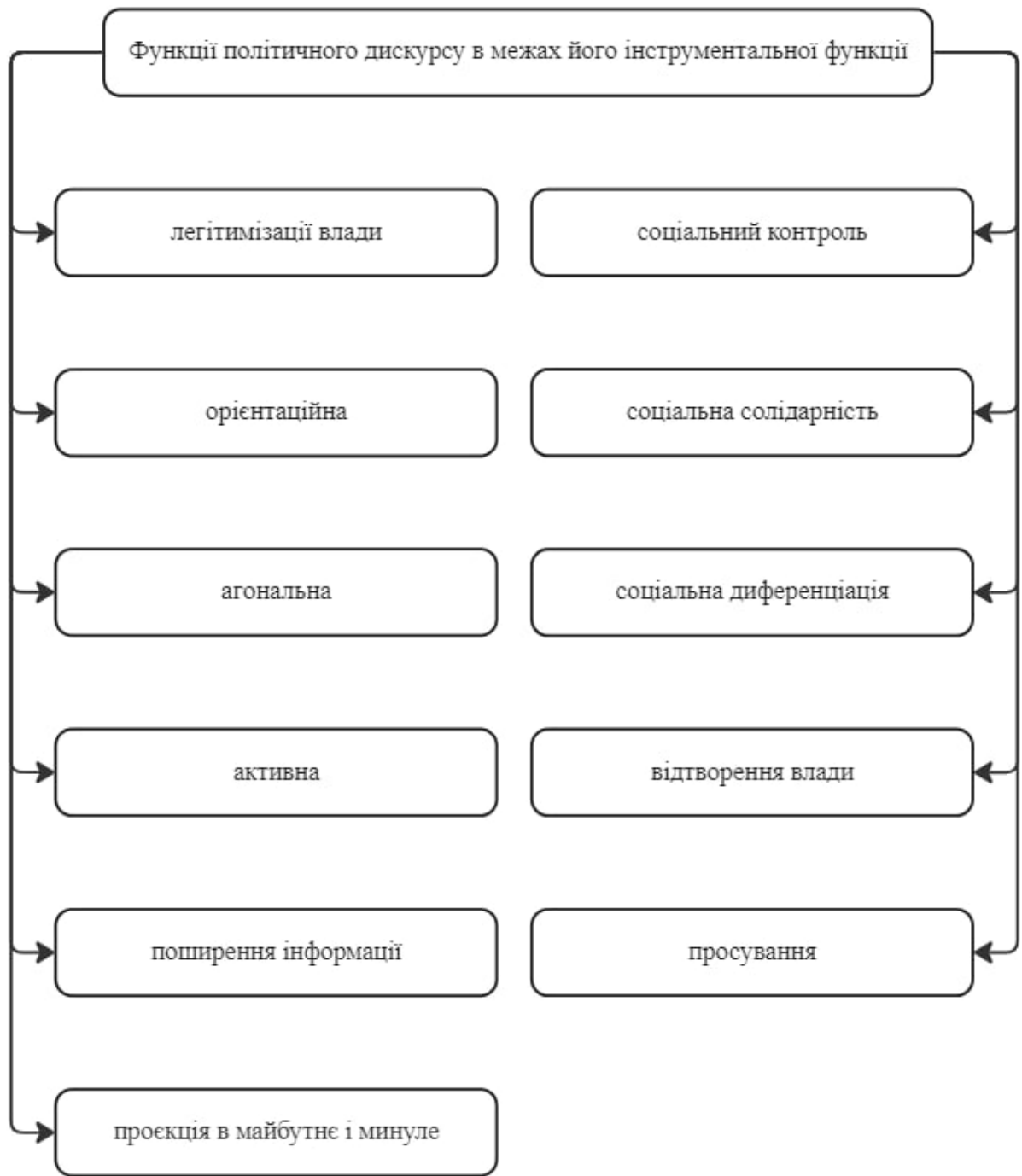


Рис.1.5 Основні функції політичного дискурсу межах його інструментальної функції

Мобілізація до дії – активна функція політичного дискурсу, на думку О. І. Шейгал, є чи не найсуттєвішим проявом інструментальної функції мови політики, яка має стимулювати дію. Стимулювання може здійснюватися у формі прямого заклику (у жанрах гасел, закликів і прокламацій, у законодавчих актах), або через створення відповідного емоційного ставлення (надії, страху,

гордості за країну, впевненості, почуття єдності, цинізму, ворожнечі, ненависті), а також через мовленнєві акти, які є заміниками дій – погрози, обіцянки, звинувачення. Важливим стимулом для політичної дії є такі мовленнєві акти, як вираження підтримки та довіри [66, с.50].

Політичний дискурс завдяки своїй багатофункціональності набуває особливого значення в рамках когнітивної лінгвістики, де мова виступає механізмом забезпечення взаємодії людини і світу: світ не даний людині безпосередньо («об'єктивно»), а створюється ним і інтерпретується (суб'єктивно); Р. Лангакер навіть пропонує власне визначення дискурсу як способу відображення створеного суб'єктом світу [101].

Політики, які виступають інтерпретаторами подій, формують думку про них у суспільстві. При цьому незаперечну перевагу отримують ті політичні діячі, чий визначення (номінації) сприйняті суспільством. Д. Хан порівнює дефініцію (називання) з мигалками: зосереджуючи увагу на одному, інтерпретація виключає інше з поля зору: «Сила дефініції полягає в її здатності створювати чи руйнувати» [97, с. 65].

Серед найважливіших загальномовних функцій політичного дискурсу – творча, «ситуація, в якій мовні сутності є первинними по відношенню до немовних сутностей» [66]. Взагалі, вся історія утопічного соціалізму є яскравим підтвердженням творчої функції мови». Творча функція мови пов'язана з необізнаністю респондентів із ситуацією: прогалини в знаннях. наповнюються словоформами і метафорами, когнітивними конструкціями, які в силу особливостей психіки сприймаються як безпосереднє відображення безпосередньої дійсності. Творча функція мови, будучи невід'ємною частиною її функціонування та пізнання людини, при водночас, може призвести до втрати здатності критичного мислення за умови, що людина зловживає вербальним конструюванням ситуації, втрачаючи зв'язок з реальним світом. Структурування реальності шляхом усунення або введення нових понять стало характерною рисою тоталітарного дискурсу: «Старе покоління в нашій країні добре знає досвід довільного виключення з обігу ряду понять, таких як донос,

співчуття, Бог, гідність, довіра, честь і насадження нових, таких як колективізація, ворог народу, пролетарська культура, класовий підхід, соціалістичний реалізм» [25, с.215].

Також важливою є загальномова функція політичного дискурсу, пов'язана з творчою, магічною («заклинанням»). Ставлення до слова як до магічної сили засноване на нетрадиційному трактуванні мовного знака (уявлення про те, що ім'я є частиною предмета). Сучасна людина певною мірою зберігає віру у вербальну магію, яка проявляється не лише в релігійному, а й у політичному дискурсі. Р. Барт, описуючи політичну мову як мову, яка «розвивається безпосередньо в ході політичної практики і тому спрямована на виробництво, а не на рефлексію», зазначає, що «усунення або прославлення слів має в собі майже магічну ефективність, з скасування слова референт ніби також скасовується, а заборона слова «шляхта» сприймається як ліквідація самого дворянства» [7, с.526].

Найбільш значущими і поширеними проявами магічної функції мови в сучасному політичному дискурсі є табуйовані підміни або евфемізми, які також переслідують цілі ідеологічного контролю та маніпуляції масовою свідомістю [39, с.134]. Е. Кассіерер зазначає, що в державі тоталітарного типу політичні лідери беруть на себе функції, які в первісному суспільстві покладалися на чаклунів і шаманів, – звільнення від соціального зла і передбачення майбутнього. «Наші політики добре знають, що великі маси людей легше активізувати силою уяви, ніж грубою фізичною силою... Політики перетворилися на свого роду ворожбитів, пророцтво стало суттєвий елемент нових методів менеджменту, вони обіцяють найнеймовірніші і навіть найбільш неможливі речі, знову і знову обіцяють людям «золотий вік» [79, с.206-208].

Магічна функція політичного дискурсу (на противагу раціональному, розумному використанню мови) виявляється в пропаганді, насиченій гаслами, ритуалами та символами: прапорами, плакатами, парадами, постійною демонстрацією влади [74, с.17].

Також можемо означити політичний дискурс як «форму соціальної дії, що завжди визначається мовними цінностями і соціальними нормами, очевидностями (як натуралізовані ідеології) і соціальними практиками, й що завжди обмежується структурами влади та історичними процесами, що знаходяться під їх впливом»[59, с.426]. У даному дослідженні під політичним дискурсом ми розумітимемо контекстуальне означення передачі інформації, що не обмежується структурними властивостями текстуальної подачі інформації чи ж самої розмови (проговорювання, усного вираження думки), але, тим не менше, включає в себе систематичний опис контексту, а саме соціально-історичних і політичних практик та інститутів, та його (контексту) відношення до всієї дискурсивної конструкції. Політичний дискурс передбачає значний спектр комунікативних засобів, як-от: виборчі кампанії, виступи, публічні промови, коментарі чи редакційні статті у періодичних виданнях та медіа, інтерв'ю, конференціях (прес-конференціях, зокрема), договори тощо.

Переважно політики послуговуються простою мовою, сильно наближеною до розмовної мови, неформальності політичним повідомленням може додавати також використання ідіоматичних виразів та прислів'їв. Усе це разом у симбіозі творить неформальність їх мови, що є зрозумілою для більшості їх аудиторії та реципієнтів інформації, яку намагаються донести політики і можновладці. Загалом, можемо сказати, що політики найчастіше послуговуються двома різними стилями у спілкуванні, а саме: риторичним із можливим залученням розмовної мови та мовою політики із залученням уже спеціальної термінології та структурності у вираженні власної думки» [24, с.276-339].

Ян Бломмарт визначає дискурс як «те, що перетворює наше середовище у соціально та культурно значуще» [72, с.447-466]. Себто на його думку, дискурс просто не можна вивчати відірвано від суспільства, політики й культурного середовища. Таким чином, автор пов'язує між собою дискурс та ряд інших зовнішніх факторів: соціальних, культурних й історичних. Для нього дискурс лише прояв мови і, безумовно, що при вивченні дискурсу необхідно

акцентувати увагу також і на зв'язок мови і політичної дії. Більш того, Бломмарт розглядає дискурс як пов'язаний із будь-якою значимою семіотичною діяльністю, що розглядається як реальний прояв того, що є «культурним, соціальним й історичним». Тут автор наводить приклад політичної агітаційної [72, с.447-466] реклами, що містить письмові тексти у різних формах, має різний шрифт заголовків та різні кольори, що слугують для привернення уваги і усі ці елементи у своєму симбіозі є значимими для передачі інформації [72, с. 447-466].

Дискурси з позиції Нормана Ферклоу виступають в дещо більш узагальненому світлі: «Я розглядаю дискурси як способи представлення аспектів світу - процесів, відношень і структур матеріального світу, «ментального світу» думок, почуттів, переконань і т. д., а також соціального світу. Конкретні аспекти світу можуть бути представлені по-різному, тому ми, як правило, маємо можливість розглядати взаємозв'язок між різними дискурсами» [92, с.80]. Відповідно до підходу Ферклоу дискурси розглядаються як різноманітні точки зору на світ, як така собі множина індивідуалізованих відносних реальностей, що у своїй багатогранності і формує бачення світу як загального конструкту. Дискурс для Ферклоу - щось на-кшталт ниток, що пов'язують людей між собою. Себто дискурс, відповідно до Ферклоу, проявляється у взаємозв'язку, що існує між текстом та соціальною практикою. Згідно його концепції дискурс має три виміри, які одночасно є кроками дослідження певної комунікативної події: • дискурс як текст (вивчення лінгвістичних особливостей дискурсу, лексичних формулювань, метафор, граматики у форматах транзитивності та модальності, загальної зв'язності тексту);

– дискурс як дискурсивна практика (вивчення дискурсу відбувається через його діалектичний зв'язок з усіма практиками суспільства);

– дискурс як соціальна практика (аналіз дискурсу у рамках ідеологічних ефектів) [92, с.86-90]. Ферклоу критикує поняття «мови» Ф. де Соссюра, що, на його думку, не здатне дати цілковито повне означення

дискурсу, зокрема тому, що мова є соціальною практикою. Для Ферклоу суспільство та соціальна взаємодія існують всередині мови, адже комуніканти у процесі дискурсу виробляють ідею чи твердження з соціальної точки зору, а не лише виключно з лінгвістичної точки зору [92, с.86-90]. Відповідно ж до ідей підходу Е. Лакло та Ш. Муфф, дискурс визначається як «сукупність фіксованих значень у рамках специфічної області», що «намагається перетворити елементи у моменти, редукуючи їхню полісемію до повністю фіксованого значення» [63, с.56, 59].

У сучасній лінгвістиці виділяють два основних підходи до визначення політичного дискурсу: вузький та широкий. Під вузьким поняттям прийнято розуміти інституціональний підхід передачі мови, а інституціональний він тому, що виробляється політичними інститутами. Політичний дискурс у широкому розумінні реалізується скоріше в неінституціональному дискурсі. Т. ван Дейк визначає політичний дискурс як «дискурс політиків, що реалізується у вигляді урядових документів, парламентських дебатів, партійних програм, промов політиків»[113, с.8].

При використанні широкого підходу до політичного дискурсу центральною його складовою є мова політиків і тексти політичного змісту. Таким чином, можемо означити його (політичного дискурсу) базові характеристики. Тож робимо висновок, що для дискурсу характерна комунікативна природа, тематична визначеність, оціночність. У політичній комунікації важливу роль також грає процес взаємної конфронтації акторів-комунікаторів.

Політичний дискурс має певний набір специфічних рис, серед яких можемо виділити наступні:

- агоністичність;
- агресивність;
- ідеологічний характер;
- театральність у своєму уподібненні до спектаклю (див. Рис.1.6).

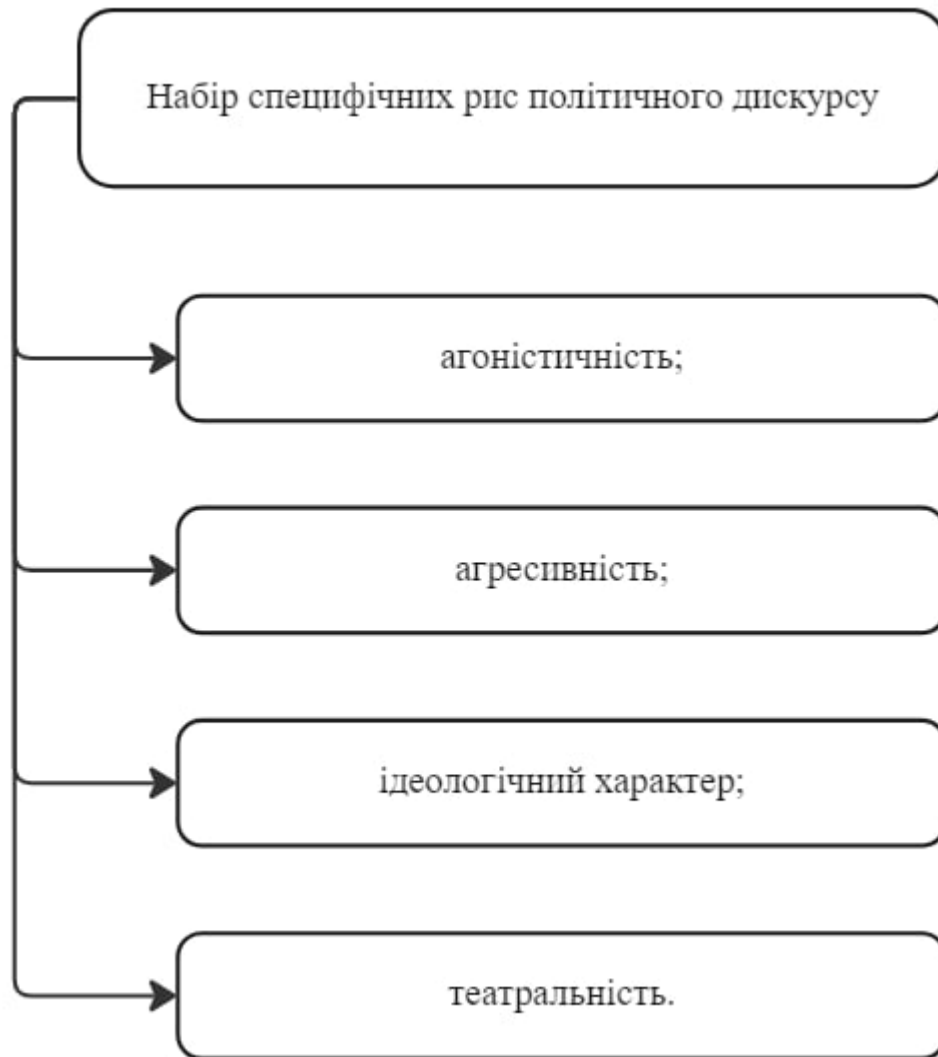


Рис.1.6 Специфічні риси політичного дискурсу

Агоністичність характеризується змагальністю між опонентами-учасниками політичного поля, це безперервний діалог та конфронтаційна дуель, у якій супротивники час від часу то відкрито протистоять одне одному, то відступають, то відбивають удари то переходять у наступ.

Наступним важливим компонентом політичного виступу, наприклад, є агресивність, що у політичному дискурсі пов'язана з поняттями ієрархії та домінування. Агресія, загалом, і розглядається як основа панування, що є наслідком певного тиску та визначає ієрархічну природу міжлюдських відносин. Причиною ієрархії є конкуренція, пов'язана з боротьбою за владу, визнання, матеріальні здобутки чи соціальний статус.

Розглядаючи мовну агресію у рамках політичної комунікації, часто агресія направлена на конкретного гравця політичного поля, що, тим не менше, не представлений у ситуації комунікації, тобто така собі агресивна критика «за спиною» у спілкуванні із третьою стороною чи аудиторією у публічних виступах, обговореннях, дискусіях чи інтерв'ю. Узагалі вербальна агресія представлена певним набором мовних актів, що направлені на демонстрацію політичної сили та пониження (й приниження) статусу опонента. Тому серед стандартних актів агресії у політичному дискурсі можемо виділити такі:

- акти волі з семантикою вигнання;
- категоричність вимог та звернень;
- мовні акти «прокльонного» типу (використання слоганів);
- мовні акти-погрози. (переклад тут мій. - В.Г.) [100. 907-927] (див.

Рис.1.7):



Рис.1.7 Акти агресії у політичному дискурсі

Якщо продовжувати говорити про риси, то ідеологічний характер представляє собою систему соціальних уявлень, колективних знань, думок та вірувань, заснованих на групових цінностях, нормах та інтересах. У даному випадку логічним продовженням часто виступає конфлікт будь-якого виду чи війна, а тому відповідно у гру вступають договори, ультиматуми, виступи - усе, що відображає ідеологію у тому чи іншому вигляді з позицій супротивних сторін.

Категорія-риси ж театральності у політичному дискурсі пов'язана з тим, що одна зі сторін комунікації - народ, у широкому сенсі, і виборці у вузькому, що виконують роль адресата-наглядача, а не прямого реципієнта. Звідси і виникає оця загальна театралізованість політичного поля, адже політичні події виступають чимось на манер своєрідного спектаклю, що розігрується. У спілкуванні політиків між собою та з журналістами, безумовно, незримо присутня «глядацька аудиторія», «робота на публіку» тощо, що базується на образах політиків, їх кінцевих цілях та локальній специфіці політичного поля. Найбільше така театралізованість проявляється у подіях, спеціально створених і трансльованих *per se*. Як-от: інтерв'ю, прес-конференції, теледебати тощо, чия жанрова приналежність лежить у площині політично-драматичного із явним та суттєвим впливом засобів масової інформації.

При аналізі політичного дискурсу на практиці важливо також звернутися до особливостей риторики гравців політичного поля. Сила та важливість риторики полягає у використанні вартого довіри дискурсу для переконання аудиторії. Переконання ж, у свою чергу, виступає способом використання мови з метою експлуатації почуттів, повторення однакових ідей, привернення уваги до певної частини повідомлення, висування на передній план чи приховування відповідальності тощо.

Як уже було зазначено вище, метафори грають важливу роль у комунікації у рамках політичного дискурсу, адже, серед інших прийомів (як-от, використання сполучень «ми» чи «я і ви» з метою створення відчуття близькості спікера та аудиторії-реципієнта) полегшує комунікацію і дозволяє більш зрозуміло, просто та «наближено до адресата» донести необхідну інформацію. Використання метафор дозволяє виділити чи освітити проблему та чи навпаки - відволікти від проблеми переключивши увагу аудиторії.

Якщо розглядати метафори з точки зору функціональної граматики, то вони (метафори) ніколи не є повноцінними заміниками-синонімами їх неметафоричних аналогів, завжди присутня семантична особливість чи

особливості, що їх відрізняють. Дж. Лакофф зазначає, що використання метафор є ефективним механізмом маніпуляції соціальною свідомістю мас [34].

Майкл Хелідей, у свою чергу, наголошує на тому, що хоча письмова мова має високу лексичну щільність, переважно тут присутня проста граматична структура, тоді як розмовна мова зазвичай граматично складна і часто супроводжується простим набором слів [98, с.5-37]. Так, наприклад, у промов, що хоч і було виголошено усно, але від самого початку це письмові «заготовки» (як у президентських промовах, зокрема) знаходимо змішані ознаки обох видів і тому там ми не знайдемо цієї метафоричної складності. Звідки виникає одна із важливих проблем при аналізі політичної мови - звернення уваги на те, чи це усний непідготовлений монолог, підготований спіч, написаний перед тим, чи письмовий вид інформації. Займенники також виступають важливим елементом загальної риторики політиків, адже вони виступають, переважно, із позицій представництва певної політичної сили чи групи (незалежно від того, чи це партія, уряд чи країна загалом). І тому виникають певні обмеження у трансляції інформації, адже одна із головних цілей - підвищення довіри до спікера та/чи його групи. Аналіз же займенників допомагає у політичному дискурсі у конструюванні ідентичностей та асоціацій ідеологічного угруповування конструкції тексту. Політичні виступи часто покликані підвищити політичну активність населення, підняти важливі питання та проблеми, є важливим способом переконання.

Отже, можемо зробити висновок, що для повноцінного лінгво-риторичного аналізу дискурсу необхідно звертати увагу також на мовні одиниці, що формують загальний контекст та «настрій» висловлювання.

Таким чином, проводячи умовну лінію між двома тенденціями до вивчення політичного дискурсу, як-от: соціальна та лінгвістична, де перша - наукова модель, що дозволяє переважити надлишкову та понаднормову сконцентрованість на лінгвістичних аспектах дискурсів, що аналізуються, і вийти, відповідно до Рут Водак, «на теоретичну модель, що здатна об'єднати соціологічні, когнітивні та лінгвістичні категорії», так як «складні

взаємовідносини між дискурсом та суспільством не можуть бути адекватно описані без поєднання лінгвістичних та соціологічних підходів» [116]. Тоді як друга тенденція до вивчення політичного дискурсу, закономірно, пов'язується із чисто лінгвістичним підходом до предмету аналізу, де контекст реалізації політичної мови і політичного тексту трактується як похідне від мовного змісту дискурсу: семантико-синтаксичні структури, що на думку прибічників уже цього підходу, змушують людей провадити певні дії, формулювати певні погляди і будувати певні взаємовідносини. Очевидно, що в рамках такого підходу (прибічниками якого є, наприклад, Шейгал, Сколлон та Чернявська) акцент, головним чином, будується на риторичних (персуазивних, сугестивних) функціях мови політики [66].

1.3. Політична промова

Промова – це сильна зброя на аудиторію, і ця властивість повною мірою проявляється у політичному дискурсі. Часто припускають, що в центрі дослідження політичного дискурсу знаходяться лінгвістичні способи, які відіграють маніпулятивну роль.

Політична промова – це «різновид промови, в якій люди висловлюють свою позицію, викладають думки та пропагандистські пропозиції у внутрішніх справах і зовнішніх відносинах держави» [102, с.29]. Дослідники показали, що «щоб побудувати гарний імідж партії в суспільстві та створити сприятливі умови для її майбутнього розвитку в політичному полі, оратор уміло застосовує певні мовні навички та стратегії» [117].

Існують певні жанри політичного дискурсу, кожен із яких наділений своїми ознаками. Як зазначає Аكوпова Д. Р., «при зіставленні усного та писемного мовлення виділяються жанри усного мовлення (дебати, виступи на мітингах та зборах, доповіді, бесіди, інтерв'ю тощо) та жанри писемного мовлення (листівки, газетні статті, програми партій та ін.). Очевидно, що усне емоційне мовлення має більший потенціал на аудиторію, ніж письмове

звернення. У країнах із усною політичною культурою основний акцент робиться на виступ перед публікою, а не на письмові тексти. Для політика важливим є безпосередній живий контакт зі слухачами, наприклад, під час зустрічей з виборцями або під час прес-конференцій. Усний виступ має свої правила побудови, наприклад, мова складається зі вступу, основної частини та підбиття підсумків, проте часто обмежується кількістю тем, які торкаються в усному повідомленні» [2].

За зовнішньою формою більшість дослідників поділяє дискурси на великі групи: діалогічні і монологічні жанри. Прикладом діалогічного жанру можуть бути: теледебати, різноманітних інтерв'ю, наприклад «пряма лінія», парламентські дебати чи слухання, переговори. Монологічні жанри: інавгураційне послання, програмне мовлення, звернення глави уряду до населення, вітальне мовлення, вітальне слово, напутнє слово тощо. О. М. Паршина [48], говорячи про дані жанри зазначає, що «діалогічні дискурси є дуже складні освіти, у межах яких переплітаються різноаспектні лінгвістичні і екстралінгвістичні чинники», тоді як і монологічних жанрах реалізується «стратегія формування емоційного настрою адресата. Однак, на відміну від діалогічних жанрів, у монологічних жанрах, як правило, є письмова основа, що послаблює, і часто виключає спонтанність мови».

З урахуванням тісного взаємозв'язку політичного дискурсу з суміжними типами дискурсу не можна залишити без уваги визначення місця жанру в польовій структурі політичного дискурсу. Так О. І. Шейгал [66, с.269] виділяє прототипні жанри: парламентські дебати, публічна промова політика, гасло, голосування та вторинні жанри, до яких дослідник відносить інтерв'ю, анекдоти, мемуари, політичну карикатуру.

За характером провідної інтенції, (сновною інтенцією політичної комунікації є боротьба влади), О. І. Шейгал [66, 270] виділяє:

1) ритуальні жанри (інавгураційне мовлення, ювілейне мовлення, традиційне радіозвернення), у яких домінує фатика інтеграції;

2) орієнтаційні жанри, що є текстами інформаційно-прескриптивного характеру (партійна програма, послання президента, звітна доповідь, указ, угода);

3) агональні жанри (гасло, рекламне мовлення, передвиборні дебати, парламентські дебати) (див. Рис.).



Рис.1.8 Жанри політичної промови за характером провідної інтенції за
О. І. Шейгал

При характеристиці політичного дискурсу слід враховувати мету, яку політик ставить собі у своєму публічному виступі. Політичний текст також може змінюватись в залежності від аудиторії, на яку він спрямований. Тому цілі комунікації співвідносяться з реалізацією мовних функцій, у кожному жанрі політик має вибір стратегій і тактик, однак сам жанр накладає на цей вибір свої обмеження.

У теоретичному плані пропонується розмежування позамедійних та внутрішньомедійних форм політичної комунікації. Дане розмежування обумовлено модифікацією параметрів аналізу в залежності від того, про яку форму йдеться. Природно, у світі будь-яка значуща подія стає предметом трансляції/репродукції у засобах масової інформації. Однак політична промова, що передається в засобах масової інформації, а особливо спеціально призначена

для ЗМІ, має свою специфіку і додаткові параметри впливу, які підлягають спеціальному розгляду. За рахунок засобів масової комунікації створюється додаткова аудиторія, на яку направлено мовленнєвий твір. Використання широкого потенціалу технічних засобів стає дуже значним мультиплікуючим фактором масового впливу. Суттєві відмінності пов'язані і з процесом візуального сприйняття: людина, яка перебуває безпосередньо в залі/аудиторії і слухає оратора, сприймає його через призму свого суб'єктивного сприйняття, під своїм кутом зору, тоді як показ публічного виступу на телебаченні вже означає монтаж та інтерпретацію реальної події, розміщення додаткових акцентів. Виходячи з розмежування позамедійних та внутрішньомедійних засобів політичної комунікації, до позамедійної форми можна віднести публічний виступ політика в ході виборчої кампанії (будь-якого рівня), хоча при цьому виступ може бути повністю або частково включений у телевізійну програму. Прикладом внутрішньомедійної форми політичної комунікації є ток-шоу, яке призначене для телебачення з його багатомільйонною аудиторією і у якому велика роль модератора.

Сукупність цих ознак підлягає аналізу, з одного боку, в аспекті конституюючих, утворюючих, механізмів політичного мовлення, з іншого боку, в інтерпретативному аспекті.

Для того, щоб характеризувати перебіг політичної/мовленнєвої дії в умовах прямого безпосереднього контакту з аудиторією, необхідно брати до уваги умови протікання цієї дії, умови вимови. Це передбачає виявлення рівня кондиційності [Юдіна, с.9]. Рівень кондиційності включає характер взаємодії між оратором та слухачем. Характер цієї взаємодії може виявлятися варіантом 1 та варіантом 2:

1) цільова група може бути гомогенною освітою (група однодумців). У цьому випадку, як правило, вимовляється у закритому приміщенні, а кількість учасників зустрічі – обмежена;

2) цільова група - гетерогенна: а) закриті приміщення, кількість учасників обмежена (наприклад, парламент); б) кількість учасників не обмежена (наприклад, звернення по радіо/телебаченню).

Рівні кондиційності співвідносяться у свою чергу з функцією мовного твору та інтенцією мовного твору

Функція мовного твору (мовного акту) та інтенція мовного твору є ідентичними поняттями. Функція більшою мірою співвідноситься з впливом, що надається на реципієнта, тоді як інтенція більшою мірою співвідноситься з суб'єктом мови, його ментальністю і завданнями, що стоять перед ним. Оратори вважають за краще відстоювати свою позицію по можливості без конфліктів і намагаються враховувати настрій та сподівання виборців. Діючи в полі певної формальності, політична мова починає набувати яскраво вираженої функціональності та орієнтується на прагматично обґрунтовану презентацію очікуваних змістовно-понятійних структур. Загалом основний зміст політичних промов полягає в тому, щоб сформулювати цілі, цінності та суспільно-політичну стратегію однієї політичної групи стосовно виборців, а також своїх політичних опонентів.

У процесі інтерпретації політичної промови істотне значення має такий чинник, як «пошук точки зору, що змінюється, на світ, що змінюється» [Шкловський]. Для сприйняття політичного мовлення важливе поняття point of reference. Воно охоплює час промови, час події та точку відліку. Сюди належить і поняття момент промови. Політична промова часто виникає з аргументативних реакцій на сказане, і це взаємодія, це зчеплення якраз і створює її дискурсивний простір [68, с.3]. Політична мова значною мірою формується із раніше зроблених висловлювань. Оратор апелює до вже написаного чи сказаного, примикає чи конфронтує з певною політичною традицією. У той же час кожна нова мова - це нове бачення, новий погляд і нова перспектива, але водночас і новий «монтаж миру» (67), причому не лише щодо конституювання, а й щодо інтерпретації: це спосіб ставлення до світу, це

різницю моралі і різницю традиції, тому ідентичні слова, застосовані у різних системах, дають різний результат.

Політики, залежно до певних цілей, висловлюються **прямими** і **непрямими** способами. У зв'язку з цим можна виявляти експліцитні та імпліцитні цілі висловлювання, а також встановлювати їх співвіднесеність. Так, наприклад, **експліцитною** метою виступу може бути ювілей міста, підприємства або самої виступаючої людини, а **імпліцитною** – актуальна злободенна ситуація та необхідність позначити по відношенню до неї свою позицію. Таким чином, проблема експлікації або імплікації політичних цілей проектується на рівень ситуації. Рівень ситуації співвідноситься з типами висловлювань, а саме:

- 1) висловлюваннями, орієнтованими на ситуацію;
- 2) висловлюваннями, орієнтованими на адресата;
- 3) висловлюваннями, що співвідносяться з конкретним завданням.

Рівень мовних мікроструктур є центральним і визначальним для аналізу політичної промови. Він включає власне формулювання, формули, кліше.

Висновки до розділу 1

Політичний дискурс – тип інституційного дискурсу, який комплексно взаємодіє з іншими типами інституційного та позаінституційного дискурсів. Найбільш значущою з мовних функцій для неї є регулятивно-спонукальна (зокрема, заборона та заохочення). Підкреслена креативність мови політики – це специфіка референтної функції, що дозволяє зробити висновок про поєднання референтної та магічної функцій мови в політичному дискурсі. Специфіка соціальної функціональності політичного дискурсу по відношенню до інших типів дискурсу виявляється в його основній інструментальній функції (боротьба за владу), яка виражається в базових поняттях політичного дискурсу.

Дослідники трактують концепт як когнітивний, психолінгвістичний, лінгвокультурологічний, культурологічний, мовний феномен. «Концепт» є

загальним терміном, оскільки «охоплює» предметні галузі кількох наукових напрямів: насамперед когнітивної психології та когнітивної лінгвістики. Мова необхідна не тільки задля утворення концептів, а й для обміну концептами та обговорення у процесі спілкування. Концепти існують у свідомості людей, для спілкування необхідно їх вербалізувати, тобто. висловлювати за допомогою мовних засобів. У мові концепт може бути вербалізований окремими словами, словосполученнями, реченнями чи цілими текстами, це залежить від самого концепту.

Отже, специфіка політичного мовлення як однієї з важливих форм сучасної комунікації представлена цілою низкою структуруючих ознак. Політична промова як форма суспільної промови, сказаної оратором, розглядається в межах цієї роботи як процес комунікації і як один із видів соціальної дії, як сама політична дія. Оскільки політична промова реалізується як дія, за яким, зазвичай, стоять досить широкі групи суспільства (партії, рухи, організації), то передбачається і високий рівень її громадського впливу. Виступ перед великими групами людей має свої системні особливості та здійснюється за певними правилами. Публічний виступ загалом орієнтується на існуючі стандарти та норми. У той же час відомо, що сила мовного впливу може досягатися саме внаслідок порушення цих норм.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ КОНЦЕПТУ ВЛАДА В АНГЛОМОВНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

2.1. Лінгвістичні методи дослідження тексту

Однією з постійних проблем у галузі лінгвістики є вдосконалення методів лінгвістичних досліджень. Незважаючи на те, що більшість підручників з мовознавства присвячені цій проблемі, методологія лінгвістичних досліджень стала об'єктом особливої уваги порівняно нещодавно: лише з 1990-х років почали з'являтися перші підручники з методів лінгвістичних досліджень. Як свідчать багато дослідників, однією з проблем лінгвістичної методики є невпорядкованість використовуваних основних понять. В енциклопедіях зазначається, що лінгвістичні методи не є єдиним набором принципів і методів дослідження й опису мовних утворень. Швидше, це «меню» методів, що доповнюють один одного та/або взаємовиключають один одного, використовуються в різних комбінаціях і в різних пропорціях у приватній лінгвістиці та в конкретних лінгвістичних дослідженнях. Крім того, цей набір не є постійним. Він постійно збагачується, змінюється і ставлення до тих чи інших методів: у різні історичні періоди та в різних наукових школах один і той самий метод може бути домінуючим у мовній практиці або, навпаки, науково дискредитованим. За словами О. Т. Хроленка, «наявність значної кількості методів дослідження потребує, по-перше, уточнення самого поняття «метод лінгвістики» [58], а, по-друге, ставить питання про їх класифікацію. Обидва ці питання тісно пов'язані один з одним і ще не вирішені сучасною лінгвістикою. Зазначалося, що термін метод є неоднозначним: він позначає аспект дослідження, методологію, прийоми, способи опису тощо. Звичайно, що за такого недиференційованого підходу до визначення методів важко створити якусь наукову класифікацію лінгвістичних методів.

Тому навіть найкращі роботи з методології мовознавства обмежуються описом більш-менш незаперечних методів і розміщують їх в один ряд без

вказівки на класифікаційну ієрархію. Здається, що будь-яка спроба уточнити термін метод і представити послідовну класифікацію корисна для лінгвістики, оскільки в емпіричних науках, до яких відноситься і наука про мову, класифікація є способом отримання нових знань про зв'язок досліджуваних явищ і об'єктів. Ефективність дослідження багато в чому визначається ступенем розробленості методів дослідження. Питання про те, як досліджувати лінгвістичний матеріал, з чого почати дослідження, які етапи аналізу потрібно пройти, скільки матеріалу потрібно, які сторони, властивості та характеристики об'єкта необхідно проаналізувати та ін., виникають у кожного вченого вже на початку першого підходу до об'єкта. Тому методологія лінгвістичних досліджень є традиційною галуззю мовознавства і представлена майже у всіх відомих нам підручниках зі вступу до мовознавства та загального мовознавства. Початківцям дослідникам буває особливо важко розібратися в методології науки через велику кількість термінів, різноманітність їх тлумачень, модифікацій і принципів класифікації. Як наслідок, саме методологія та методика визначені в роботах найменш грамотно.

Наукової літератури з методології лінгвістики і багато, і мало. В даний час для позначення дослідницьких процедур в мовознавстві використовується ряд термінів: методологія, метод, методика, підхід, аспект, процедура, операція. Крім того, у багатьох випадках вони вживаються в однаковому значенні, що ускладнює розуміння спеціалістами один одного та створює термінологічну проблему. Як ми зазначали, «... наявність кількох термінів-синонімів викликає у спеціалістів, які їх використовують, прагнення (що пояснюється звичкою, що різні слова мають різні значення) знаходити між ними різницю (часто несуттєву), що призводить до спотворення їх змісту. Водночас використання різних термінів викликає невпевненість у тому, що фахівці, які їх використовують, говорять про одне й те саме поняття. Це призводить до труднощів у взаєморозумінні та викликає численні суперечки щодо умов. Слід зазначити, що кожна така розбіжність свідчить про наступний крок у розвитку наших знань, коли на зміну невиразному уявленню приходять більш точна

система понять, що потребує нових назв. Така ситуація, що вимагає впорядкування одночасно існуючої синонімії і полісемії ряду термінів, склалася в даний час в мовознавстві. Отже, однією з перших і давно назрілих проблем лінгвістичної методики є класифікація та визначення основних понять і уточнення вживаних термінів.

Кожен із методів має свою основну дослідницьку задачу, свою область досліджуваного наукою об'єкта, своє коло основних вимог, які висуває до дослідника метод. Метод вимагає від дослідника підпорядкування всього складного процесу збирання класифікації та пояснення фактів головному науковому завданню. Кожен спеціальний метод дослідження втілюється в практиці наукової роботи в певній системі логічних дій і в певній системі повторюваних, більш-менш стандартизованих прийомів збирання, обробки й узагальнення фактів. Таку систему прийомів також часто називають методом, але зручніше називати її прийомом. Метод дослідження визначає спосіб пізнання та інтерпретації фактів, а методологія групує самі факти, класифікує, показує їх з правого боку, ставить на різні позиції. В. І. Кодухов виділяє та детально описує такі «основні методи лінгвістичного аналізу»: описовий, порівняльно-історичний, зіставний, стилістичний, діалектографічний, експериментально-фонетичний і математичний. Пізніше він називає основними два методи лінгвістичного дослідження — описовий і зіставний; у рамках порівняльного методу він виділяє, у свою чергу, порівняльно-історичний, історико-порівняльний (традиційно його називають історичним) і порівняльний [26, с.224]. Степанов вважає такі методи: алгебраїчний (або теоретико-множинний), функціональний, опозиційний, дистрибутивний, репрезентативний та деякі інші [60, с.59]. І. П. Распопов, описуючи методи синхронного аналізу мови, виділяє серед них: метод дистрибутивного аналізу, метод диференціального аналізу та трансформаційний метод [55]. І. В. Арнольд виділяє (поряд з іншими) і детально розглядає такі «методи і процедури лінгвістичного аналізу»: гіпотетико-дедуктивний метод, опозиційний метод, дистрибутивний аналіз, дистрибутивно-статистичний аналіз, компонентний

аналіз. Як самостійний метод дослідження він виділяє «метод автоматичного аналізу тексту за допомогою ЕОМ». Як видно з усього вищесказаного, в сучасному мовознавстві немає достатньо чіткого розуміння поняття методу наукового дослідження, немає повної ясності в питанні розмежування методів дослідження та інших суміжних явищ. [3]. Основними мовними прийомами засвоєння (аналізу) фактів є: описовий, нормативно-стилістичний, порівняльно-історичний метод методи.

Описовий метод синхронного аналізу однієї мови. Матеріал розглядається поза його оцінкою з точки зору норми.

Нормативно-стилістичний – встановлення існуючих норм на основі описового методу та розробка рекомендацій нормативно-стилістичного характеру за певними критеріями.

Порівняльно-історичний метод – перший науковий метод у мовознавстві (сформувався в першій половині XIX ст.). Його мета – пояснити походження генетично споріднених мов із спільного джерела. Реконструкція певних протоформ є дедуктивним дослідженням, заснованим на певних наукових передумовах. Приватні методи описового підходу до мови:

Техніки (приватні методи) описового дослідження явищ: дистрибутивний аналіз, диференціальний аналіз, трансформаційний метод тощо.

Метод дистрибутивного аналізу. Мета полягає в тому, щоб дати класифікацію мовних одиниць певного рівня відповідно до їхніх синтагматичних властивостей (відповідно до їх розподілу в потоці мовлення). Для цього необхідно з'ясувати, в яких контекстах постає дана мовна одиниця, в якому середовищі вона може перебувати в процесі функціонування.

Використання різних прийомів опису одного матеріалу дозволяє глибше пізнати мовну дійсність.

Застосування дистрибутивного аналізу в морфології ускладнюється тим, що кількість елементів більше, ніж у фонології. Подібні класифікації існують і в традиційній лінгвістиці. 3 типи відмінювань є не що інше, як розподіл іменних (субстантивних) форм відносно флексій. Це класи розподілу.

У словотворенні також можливе застосування методу дистрибутивного розбору. Комбінаторний потенціал різних основ з афіксами дозволяє розрізнати їх на різні класи.

Наприкінці ХХ століття в порівняльному мовознавстві з'явився ще один дуже перспективний метод: **реверсивний метод**. Даний метод дослідження використовується для вивчення семантичних аспектів системного зіставлення лексики з урахуванням гіпонімічних, синонімічних і полісемічних відношень. Особливо це важливо в галузі спеціальної лексики, оскільки дослідження саме цих аспектів дає змогу виявити справжній стан національних термінологій, не обмежуючись порівнянням їх формальних характеристик, а визначити можливість встановлення між ними відношень еквівалентності. Таке дослідження зручно проводити на матеріалі двомовних словників, які містять багато відомостей про семантичні відношення лексичних систем різних мов. Це дослідження здійснюється шляхом зіставлення інформації зі словників однакового обсягу, але різного спрямування, наприклад, англо-українського та українського-англійського. У деяких випадках існують такі словники, складені одними і тими ж авторами, що спрощує порівняння. Реверсивний метод використовується для виділення лексико-семантичних груп і аналізу значення слова [53]. Аналіз таких явищ, як полісемія та синонімія, базується на існуючих у лексикографії принципах відображення семантичної структури перекладеного слова: окремі значення слова позначаються арабськими цифрами (омоніми наводяться в окремих статтях і позначаються римськими цифрами), відтінки значень розділяються крапкою з комою, переклади синонімів розділяються комами. Так, у словнику чітко подано відомості про полісемію та омонімію, а також синонімію – повну та часткову (квазісинонімію, умовну синонімію, що існує між перекладами відтінків значень). Дослідження показали, що реверсивний метод дозволяє з'ясувати, наскільки відрізняється семантичний обсяг значення лексем, поданих словниками як відповідники. Отже, цей метод дає змогу з'ясувати семантичний обсяг поняття, позначеного аналізованим

терміном у конкретній мові. Отже, можна підсумувати основні мовні прийоми засвоєння (аналізу) фактів у рисунку



Рис. 2.1 Основні мовні прийоми засвоєння (аналізу) фактів

Отже, лінгвістичними методами, які можна назвати парадигмальними, оскільки вони позначили зміну домінанти наукових парадигм, є порівняльно-

історичний, структурний, функціональний і конструктивний. Кожний із цих методів має розгалужену систему прийомів дослідження й опису мови.

2.2. Методика дослідження концепту ВЛАДА

Етимологічно слово дійшло до нас із середньоанглійської мови, є похідним від англо-французького *poer, pouer* (бути здатним), що прийшло від Vulgar Latin *potēre*, зміна латинського *posse*. Саме цей компонент (ability/здатність) виступає смисловим інваріантом основних значень лексеми *power* («сила», «міць» і ін.) [88]

Перше відоме використання слова *power* як іменника було в XIII столітті у значенні *здатність; здатність діяти; сила; міць (особливо в битві); ефективність; контроль, майстерність, володіння, панування, здатність чи право командування чи управління; юридична влада; уповноваження; військова сила, армія* [75].

Значення «той, хто має владу, або має великий вплив у громаді» датується кінцем XIV ст. Значення «конкретна здатність або вміння» зафіксовано на початку XV ст. Розмовне використання слова *power* в значенні «велика кількість або об'єм» реалізується з 1660-х, у той час як у значенні «держава чи нація, що мають міжнародний авторитет або вплив» лексема *power* вживається з 1726 року [88].

Перше використання слова *power* як дієслова зустрічається у 1540 році у значенні «забезпечити силою, особливо, рушійною силою», як прикметник лексична одиниця *power* функціонує з 1822 року і характеризує механічні чи електричні особливості предметів [88].

Ставлення до влади є завжди важливим у будь-якій культурі та показовим з погляду культурних цінностей. Ознаки цього відношення помітні у мові. Концепт формує ставлення до слова. «Варто змінити це ставлення, і зміниться саме життя» [32, с. 57]. Образна складова в першу чергу відчуває на собі це вагання, тому в історичному плані постає нечіткою і найбільш різноманітною.

Для того, щоб отримати повне уявлення про концепт, недостатньо вказати на його основні параметри, оскільки повне уявлення про концепт можна отримати, проаналізувавши його виникнення та динаміку розвитку всіх проекцій семантичного простору. Детально дослідити концепт можна за допомогою методики концептуального аналізу, що набула значної популярності в сучасних розвідках та є надійним інструментом виявлення походження деяких важливих термінів сучасної культури. Як зазначає Т. Космеда, «слід наголосити на неоднозначності, що виникла при використанні термінологічного словосполучення «концептуальний аналіз» у сучасному лінгвістичному обігу» [30]. Уперше на цей факт звернула увагу С. Нікітіна: «Словосполучення «концептуальний аналіз» може означати аналіз концептів і певний спосіб їх дослідження, а саме аналіз за допомогою концептів або аналіз, що має своїми граничними одиницями концепти, на відміну від елементарних семантичних ознак під час компонентного аналізу» [43]. Зауважимо, що в цій роботі концептуальний аналіз – це дослідження, для якого концепт ВЛАДА є об'єктом аналізу.

Під час концептуального аналізу використання тих або тих методів, методик, прийомів та способів дослідження залежить не лише від складності концепту, але й від мети та завдань, що їх ставить перед собою дослідник, а також від характеру лінгвістичних джерел, що становлять матеріал дослідження. В сучасній науковій літературі репрезентовано декілька методик концептуального аналізу, пріоритетними серед яких є теорія фреймів, теорія семантико-когнітивного поля, теорія метафори та лінгвокультурологічні теорії В. Карасика і С. Воркачова.

Перегляд чинних методик концептуального аналізу дав змогу зробити узагальнення: попри їхні розбіжності, всі вони спираються на однакові дослідницькі процедури – етимологічний аналіз, компонентний аналіз, контекстуальний аналіз та інтерв'ювання. Тому, враховуючи постульований інтегративний підхід, у процесі аналізу лінгвокультурного концепту ВЛАДА

пропонуємо використовувати комплексну методику, спрямовану на висвітлення різних аспектів концепту, основні етапи якої мають такий вигляд:

I. **Побудова номінативного поля концепту та встановлення його номінативної щільності.** Концепт ВЛАДА «може бути описаний через аналіз засобів його мовної об'єктивації» [51, с.66]. Оскільки концепт «розсіяний» у мовних знаках, що його об'єктивують, то заради побудови структури концепту, на думку М. Піменової, «треба дослідити весь мовний корпус, що ним репрезентується концепт» [50, с.9]. Сукупність мовних засобів, що об'єктивують концепт у конкретний період розвитку суспільства, З. Попова та Й. Стернін визначають як **номінативне поле концепту** [51, с.66].

Номінативне поле концепту ВЛАДА будують шляхом суцільної вибірки мовних репрезентантів концепту з енциклопедичних, етимологічних, тлумачних словників, оскільки словники репрезентують усю сукупність знань людини про світ; словникові дефініції містять вербалізовані людські уявлення, поняття, концепти. У запропонованій структурі аналізу до номінативного поля відносимо лише прямі номінації концепту, їхні синоніми та деривати.

II. **Виділення та опис структурних елементів концепту.** Згідно із методикою аналізу концептів Ю. Степанова в структурі концепту ВЛАДА виділяємо дві складові – культурну та поняттєву [60, с.41].

a. *Культурна складова* концепту містить три шари: історичний, етимологічний та актуальний, що охоплюють сукупність діахронічно перемінних та сталих семантичних характеристик і способів вербалізації.

i. У *історичному* шарі концепту ВЛАДА на матеріалах енциклопедичних словників описуємо та аналізуємо конкретне явище в усіх його виявах. Мета цих процедур – довести, що згадане явище є концептом англomовного дискурсу, що може не вживатися поза межами певного концептополя або може набувати специфічних рис, якщо належить до універсальних концептів.

ii. *Актуальний* шар. Враховуючи те, що концепти мають мовне вираження, і, відповідно, підлягають семантичному аналізу, а парадигматичний

аспект є складовою частиною семантичного аналізу лексики, метою дослідження актуального шару концепту ВЛАДА є аналіз лексичних та словотвірних ознак його мовних репрезентантів.

1. *Лексичні ознаки.* Лінгвістичний аспект дослідження передбачає як розгляд основної номінації концепту, так і її синонімів, оскільки світогляд мовця як індивіда може відображати те ж саме поняття по-різному і називати його також по-різному. Основну номінацію концепту виявляємо шляхом структурування наявних лексем у синонімічні ряди, супроводжуючи цей процес виділенням домінанти ряду, яку і визнаємо назвою концепту.

2. *Словотвірні ознаки.* За свідченням О. Іпанової, «концепт закладений не у слові, а у корені слова та реалізується у всій словотвірній парадигмі» [18]. Отже, актуальним постає аналіз усіх лексем, що є спільнокореневими із основним мовним репрезентантом концепту ВЛАДА. Метою цього комплексного словотвірного аналізу є встановлення факту приналежності конкретного деривата до номінативного поля відповідного концепту, тобто виявлення складу та частотності словотвірної парадигми, що дає змогу детальніше описувати концепти. Першим етапом такого аналізу є виявлення форманта та словотвірного типу. Другий етап – визначення способу словотворення. Третій – встановлення типу словотворення.

iii. *Етимологічний шар.* Детальний аналіз концепту передбачає встановлення етимології позначуваного знака – імені концепту. Для встановлення внутрішньої форми в дослідженні послуговуємось етимологічним лексикографічним описом засобів мовного вираження концептів, що сприяє аналізу етимологічного шару концепту ВЛАДА та дає змогу визначити не лише первинний смисл досліджуваних лексем, але й прослідкувати розвиток концептів у діяхронії та встановити механізм їх формування.

b. *Поняттєва складова концепту.* Поняттєву складову концепту «виявляють шляхом аналізу значень слова – основного репрезентанта концепту», тобто «на цьому етапі застосовують метод опису концепту за допомогою словникових значень слів-репрезентантів концептів» [Агиенко,

Правда. 124]. Методом дослідження словникових дефініцій є компонентний аналіз, суть якого полягає в розщепленні значення слова на складові компоненти — семи. На думку Л. Лисиченко, «за градацією сем у всякому лексичному угрупованні (...) виділяються архісеми, гіперсеми й гіпосеми» [35, 90]. Оскільки метою диференціації сем є групування синонімів у синонімічні ряди, виділяємо **архісему** – *спільну ознаку, що об'єднує синоніми* [35, с.89]. З метою встановлення доміант цих синонімічних рядів, тобто імен виокремлених концептів, у семантичних структурах синонімів виділяємо **гіпосеми** — *«семи, що відрізняють значення синонімів»* [35, с.73], **гіперсеми** – родові семи, за якими семантичні одиниці можуть об'єднуватись у лексико-семантичну групу (клас).

Ураховуючи, що засоби мовного вираження концептів часто є полісемантами, акцентуємо увагу на їхній семантичній структурі. Семантична структура полісеманта встановлюється шляхом виявлення у тлумачних словниках його лексико-семантичних варіантів. Метою вичленовування лексико-семантичних варіантів у семантичних структурах лексем є доведення наявності в цих лексем значення, що вказує на їхню приналежність до конкретного концептополя, а також виявлення смислових елементів як складників концептуальних структур концептів, що об'єктивуються згаданими лексемами.

III. *Моделювання польової структури концепту ВЛАДА*. Кожний концепт відповідає фрагменту концептуальної системи, що репрезентує певну предметну галузь, тобто концептуальну сферу, тотожну тематичному полю, на позначення якої А. Приходько вживає термін концептополе. Розподіляючи концептополя на концептополе макро- і мікрорівня, А. Приходько до перших відніс ті, що включають множину концептів, у той час, як концептополе мікрорівня «можна умовно вважати ідіополем окремо взятого концепту» [54, с.214]. Визнаючи польову структуру концепту ВЛАДА, погоджуємось із З. Поповою та Й. Стерніним, які зазначають, що «польовий опис робиться з опорою на дані про яскравість, актуальність тих чи тих когнітивних ознак у

структурі концепту» [51, с. 214]. Представники лінгвоконцептологічних шкіл називають ознакою або когнітивною ознакою найменшу одиницю концепту. Розмірковуючи про концепт як зміст поняття й смисл (а частіше комплекс смислів) слова, Т. Космеда під смислом також розуміє найменшу одиницю концепту. Оскільки когнітивний та етноконцепти складаються з атомів смислу, або комплексу смислів, то на позначення найелементарнішої одиниці лінгвокультурного концепту вживаємо словосполучення **смысловий елемент** або **компонент смислу**. Якщо, згідно з концепцією М. Піменової, структура концепту – це сукупність узагальнених ознак, необхідних та достатніх для ідентифікації предмета чи явища як фрагменту мовної картини світу, то концептуальна структура лінгвокультурного концепту – це сукупність смислових елементів.

Польова організація концепту – це ієрархія смислових елементів, що складається «з ядра і різних зон периферії у структурі концепту» [53, с290] (див. Рис.2.2). У структурі концепту ВЛАДА виділяємо ядро, приядерну зону та периферію. Реконструкція концептуальної структури реалізується шляхом найповнішого виявлення смислових елементів. З огляду на те, що «ядро концептів складають найголовніші, актуальні ознаки» [40, с. 53], зазначимо, що «в ядерну зону концепту входять поняттєва складова, репрезентована узагальненою інформацією про об'єкт, та знакова складова, що виражена ім'ям концепту» [49, с.168]. Поняттєву складову досліджують шляхом вичленовування та опису сем, зокрема «семи, що збігаються або близькі за змістом, що були виокремлені в одиницях номінативного поля концепту, узагальнюються, тобто зводяться до однієї ознаки, та інтерпретуються як єдина когнітивна ознака концепту» [53, с.201]. Щодо приядерної зони, то вона складається із суттєвих, але не основних уявлень, а переферійні елементи становлять власне зміст інших концептів [40, с.53]. До приядерної та периферійної зон входять смислові елементи культурної складової концепту, що так само, як і когнітивні ознаки, що отримані з різних джерел «шляхом когнітивної інтерпретації значень» [53, с.270] засобів мовного опису

конкретних явищ, уніфікуються, тобто отримують лаконічне формулювання. Підсумком моделювання польової організації концепту ВЛАДА в межах лінгвоконцептологічного дослідження є «словесна та графічна репрезентація змісту концепту у вигляді польової структури» [53,с. 215].



Рис. 2.2 Польова організація концепту

Так, наші етапи дослідження концепту ВЛАДА можна представити наочно:

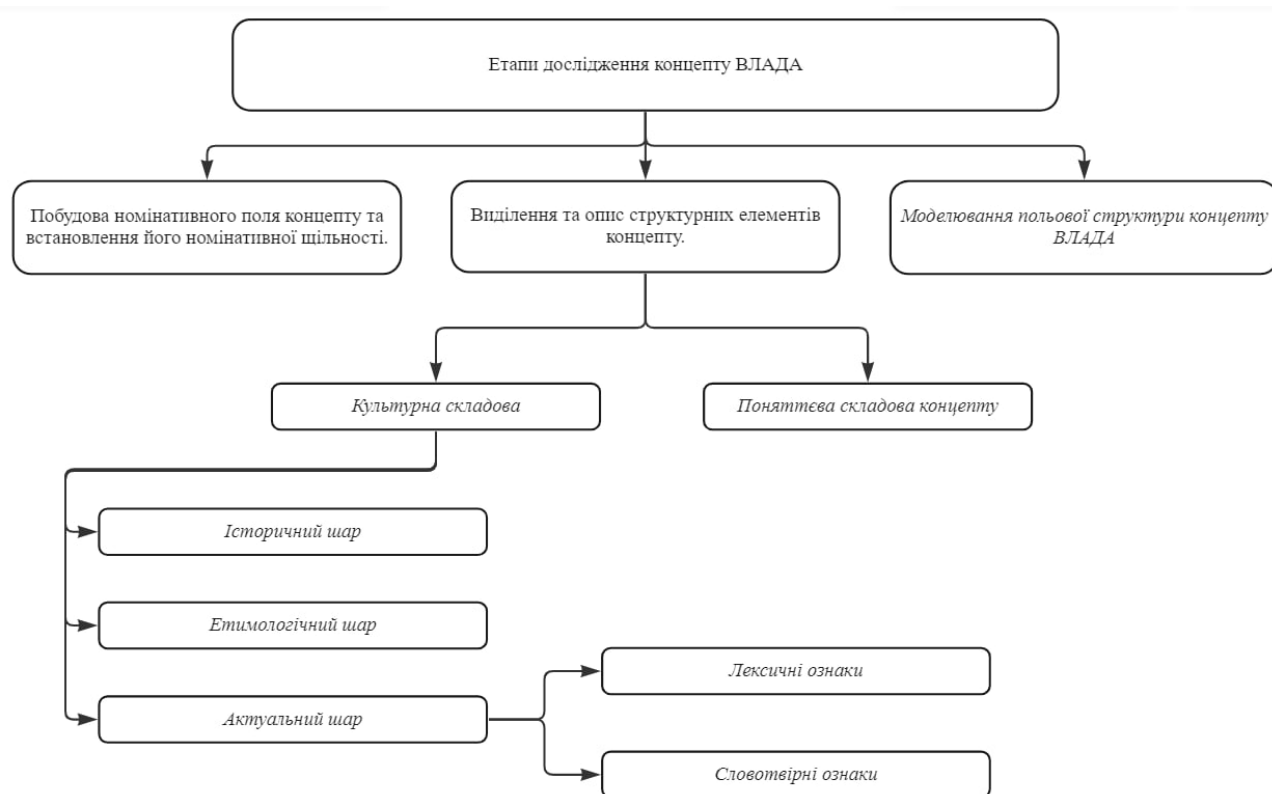


Рис. 2.3 Етапи дослідження концепту ВЛАДА

Отже, вивчення концептів – один із актуальних напрямків мовознавчих досліджень останніх років. При цьому важливого значення набуває методика аналізу концептів, застосовувана науковцями.

Таким чином, підсумуємо, що вчені пропонують такі етапи щодо дослідження:

1. Побудова номінативного поля концепту. На цьому етапі визначається та описується сукупність мовних засобів, що номінують концепт, та його окремі ознаки. Матеріалом дослідження має бути акт чи акти комунікації, у яких виробляється осмислення цього концепту. Підсумком цього етапу є виявлення ядра номінативного поля, до якого включаються прями та периферійні номінації концепту, що виникли в результаті аналізу матеріалу.

2. Аналіз та семантичний опис мовних засобів, що входять до номінативного поля концепту.

3. Виявлення когнітивних ознак, які роблять концепт ментальною одиницею.

4. Верифікація отриманого когнітивного опису носіїв мови.

5. Опис змісту концепту як списку когнітивних ознак. На даному етапі відбувається опис концепту як «уявного узагальнення на вищому рівні абстракції результатів опису значення мовних одиниць, що номінують концепт, для виявлення та словесного формулювання когнітивних ознак, що репрезентуються тими чи іншими значеннями або семантичними компонентами цих мовних одиниць, з метою підсумкового моделювання змісту концепту» [53, с.148].

6. Моделювання змістовної структури концепту (макроструктура, категоріальна структура, опис польової організації). За такого методу дослідження результати можна представити схематично, з допомогою графіка.

Висновки до розділу 2

Під час концептуального аналізу використання тих або тих методів, методик, прийомів та способів дослідження залежить не лише від складності концепту, але й від мети та завдань, що їх ставить перед собою дослідник, а також від характеру лінгвістичних джерел, що становлять матеріал дослідження. Відповідно, в сучасній науковій літературі репрезентовано декілька методик концептуального аналізу, пріоритетними серед яких є теорія фреймів, теорія семантико-когнітивного поля, теорія метафори та лінгвокультурологічні теорії В. Карасика і С. Воркачова.

Перегляд чинних методик концептуального аналізу дав змогу зробити узагальнення: попри їхні розбіжності, всі вони спираються на однакові дослідницькі процедури – етимологічний аналіз, компонентний аналіз, контекстуальний аналіз та інтерв'ювання, тому, враховуючи постульований інтегративний підхід, у процесі аналізу лінгвокультурного концепту пропонуємо використовувати комплексну методичку, спрямовану на висвітлення різних аспектів концепту.

При аналізі репрезентації будь-якого концепту досліднику необхідно виявити коло лексем, які можуть його репрезентувати. Лексевою прототипом серед іменників англійської є, на наш погляд, субстантивна лексема *power*. Вона є найбільш частотною серед інших, стилістично нейтральна, а також здатна відображати аналізований концепт у найбільш загальному вигляді.

РОЗДІЛ 3. ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНІ ЗАСОБИ АКТУАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТУ ВЛАДА В АНГЛОМОВНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Цей розділ присвячений розгляду репрезентації концепту ВЛАДА в політичному дискурсі, дослідженню відповідних особливостей цього концепту шляхом побудови когнітивних схем, за якими він реалізується, а також виявленню базових метафоричних моделей, у термінах яких осмислюється.

На сучасному етапі розвитку когнітивної науки особливу увагу дослідників привертає сфера когнітивної семантики, оскільки проблема усвідомлення інформації, що поступає до мозку людини ззовні, залишається досить актуальною. Вирішення кардинальних, семантичних проблем можливе лише за умови моделювання процесів, які лежать в основі побудови та розуміння мовних повідомлень.

Процес концептуалізації спрямований на виділення мінімальних змістовних одиниць людського досвіду, структур знання; він спричинює виникнення певних уявлень про світ у вигляді концептів і концептуальних структур або смислів, «фіксованих у свідомості людини смислів». Одним із методів дослідження таких структур є концептуальний аналіз, який дозволяє виявити основний зміст та категоризацію концепту.

Для практичного розділу було відібрано тексти звернень президентів Сполучених Штатів Америки Дональда Трампа та Джозефа Байдена за 2018–2022 рр., які згодом були проаналізовані на наявність концепту ВЛАДА.

3.1. Мовна репрезентація концепту ВЛАДА в політичному дискурсі

Думка передбачає, з одного боку, незалежний від неї матеріальний світ, що відображається нею, а з іншого – вербальні засоби її вираження. Реальна дійсність постає в нашому мозку як накопичене знання про цю дійсність, що репрезентується в матеріальних формах мови.

Проблема вербального вираження концепту є однією з центральних у сучасній лінгвістиці. Мовні засоби виступають як засоби «вербалізації, мовної репрезентації, мовного представлення концепту».

У мові концепт ВЛАДА представлено різноманітно: синонімами, дефініціями в різних словниках, типовими пропозиціями та їхню реалізацією у вигляді конкретних висловлювань, текстами, присвяченими експлікації досліджуваного концепту. Зіставивши всі доступні фіксації мовні засоби репрезентації концепту, можна зробити висновки про його зміст та можливу структуру. Необхідно мати на увазі, що цей висновок буде стосуватися тільки тієї частини концепту, яка знайшла мовне вираження у певному виді політичного дискурсу.

Це дослідження є спробою виявити шляхом когнітивного аналізу те, як концептуально репрезентується ідея влади, панування, контролю над людьми, яка формується за допомогою політичного дискурсу. Зважаючи на особливу роль, яку в цій репрезентації відіграють політичні метафори, ми розглядаємо саме цей аспект. За мету ми поставили виявлення семантичних особливостей базових метафоричних моделей політичного дискурсу та їхню інтерпретацію.

При подальшій характеристиці метафоричних моделей можна визначити їхні типові сценарії, провідні концептуальні вектори, продуктивність та частотність і виявити їх прагматичний потенціал.

Вивчення набору метафоричних моделей, у термінах яких концепт ВЛАДА описується в англomовному політичному дискурсі, дозволяє виявити імпліцитні загальні характеристики ставлення авторів досліджуваного дискурсу до дійсності, до соціальних та культурних феноменів.

Звернення до авторитетних лексикографічних джерел англійської мови (English Oxford Living Dictionaries, Cambridge Dictionary, Macmillan Dictionary, Longman Dictionary of Contemporary English Online, Merriam-Webster Dictionary) дозволило виявити 85 субстантивних лексем, здатних вербалізувати концепт ВЛАДА.

У повсякденному мовленні слово «влада» означає різні речі. Ми говоримо про владу короля і владу ідей, політичної влади та влади зцілювати, економічної влади та влади стихії. Промовляючи слово «влада» ми можемо мати на увазі впливову людину і певні відносини між людьми, політичний режим і потенціал групи, могутність і право командувати, державну структуру та діяльність із втілення соціальної програми. Вираз «людина має владу» характеризує фізичні можливості, персональні характеристики, формальний статус, неформальний вплив тощо.

В англійській мові слово *влада (power)* вживається в наступних смислових значеннях:

- здатність робити щось чи діяти;
- певна здатність (властивість) людського тіла або розуму;
- а) правління, вплив чи авторитет; б) політичне або соціальне панування чи контроль;
- санкція, делегований авторитет;
- персональне панування;
- впливова людина, група чи організація;
- а) військова сила; б) держава, що має міжнародний вплив, особливо заснована на військовій силі;
- сила, енергія;
- діюча властивість або функція чогось;
- розм. велика кількість чи кількість чогось;
- можливість використовувати механічну силу або виконувати якусь роботу (кінська сила).
- механічна або електрична енергія (на відміну від ручної праці);
- а) доставка (особливо електричної) енергії; б) певне джерело чи форма енергії (гідроелектрична енергія);
- механічна сила, що використовується.
- фіз. показник вихідної потужності;

- продукт, отриманий в [104, с.93] внаслідок збільшення (множення) якогось числа у кілька разів;
- збільшувальна здатність лінз.

Ми погоджуємось з дослідницею Л. Бессоною, що етимологічний аналіз слова *power*, дозволяє зафіксувати час формування концепту, еволюцію його домінантних ознак [8]. Отже, можливо зробити висновок, що семи *здатність, авторитет/вплив* та *сила* виступають провідними і простежуються від часу появи слова.

Однією з перших робіт, у яких було зроблено спробу конструювання лексико-типологічної карти концепту ВЛАДА, усуваючи недоліки гіпо- і синонімічної моделі інтерпретації лексичних складових його семантичного поля, стала робота С. Лукса «Влада. Радикальний погляд». Дотримуючись типології лексичних репрезентантів влади П. Бахраха і М. Бараца, автор позначив семантичні поля концептів ВЛАДА (*power*) та ВПЛИВ (*influence*), графічно продемонструвавши сферу їхнього перетину на відповідній концепті. У сферу перетину потрапили лексеми *маніпуляція (manipulation)* і *авторитет (authority)*, семантика яких співвідноситься як із відносинами влади, і відносинами впливу, за умови наявності конфлікту інтересів між учасниками взаємодії. З цієї сфери випадають лексеми *сила (force)*, *примус (coercion)*, *переконання (persuasion)*, *заохочення (encouragement)*, що співвідносяться з явними формами застосування влади або впливу.

В результаті аналізу визначень слова-репрезентанта *power* було виділено наступні [103]:

1. *The ability or right to control people or events* / здатність або право контролювати людей чи події.
2. *The position of having political control of a country or government* / політичний контроль над країною чи урядом.
3. *A natural or special ability to do something* / природна або особлива здатність, сила щось робити.

4. *Energy that can be used to make a machine work or to make electricity/* енергія, яка може бути використана для роботи машини або для виробництва електрики.

5. *A country that is strong and important and can influence events, or that has a lot of military strength /* країна, яка є сильною і важливою і може впливати на події, або яка має велику військову силу.

Слідом за Л. Бессоною, вважаємо, що концепт ВЛАДА не вирізняється «семантичним багатством». Але ми маємо змогу побудувати «семантичні мости між значеннями», описуючи тим самим час та ідеї, характерні для досліджуваного концепту [8].

Після проведення лексикографічного етапу роботи, ми з'ясували, що слово-репрезентант концепту має давню історію, в ході якої сформувалися три його основні семантичні значення: *ability/здатність, authority /авторитет, вплив та army, force /армія, сила* (див. Таблиця 3.1).

Таблиця 3.1. Основні семантичні значення слова-репрезентата power

Power		
ability / здатність	authority / авторитет, вплив	army. force / сила

З метою конструювання номінативного поля концепту ВЛАДА вважаємо за необхідно провести аналіз словникових дефініцій зазначених лексем.

За словниковими даними лексема *authority* у значенні авторитет, вплив має синоніми: *authority, jurisdiction, dominion, sway, control, command* [Collins Dictionary]. Кожен з них розширює значення семи, перетворюючи її на номінативне поле, та дає змогу зрозуміти обсяг цієї частини концепту.

Отже, під час детального розгляду синонімічних відповідників слова *authority* у значенні авторитет, вплив у тексті було виявлено 92 синонімів, а саме: 1) *command* (85); 2) *authority* (2); 3) *dominion* (2); 4) *sway* (2); 5) *influence* (1). З цього можливо зробити висновок, що ядром номінативного поля цього

значення є слово *command*. *authority*, *dominion*, *sway* та *influence* утворюють крайню периферію. Розглянемо детальніше номінативне поле *authority/авторитет*, вплив.

Згідно словника Collins Dictionary *command* передбачає такі повноваження, які забезпечують виконання доручень, як іменник «командування, наказ» та як дієслово в значеннях «віддавати наказ», «командувати».

Заключним синонімом, що представляє крайню периферію є *influence/вплив*, що перетинається з синонімом *sway* на позначення панування над певною частиною країни.

Узагальнимо все вище викладене: слово-репрезентант *power* в одному зі своїх трьох головних значень, *authority/авторитет*, *вплив*, має декілька синонімів, що ширше розкривають його номінативне поле. Синонімами лексеми *power* у значенні армія/сила є лексеми *strength* (55), *force* (5) та *might* (4). Розкриваючи нові аспекти концепту, вони створюють номінативне поле з ядром *strength/сила* (55).

Синонімами лексеми *power* у значенні здатність є лексеми *skill/вміння* (7), *ability/хист* (1) та *talent/талант* (1). Вони не створюють широкого номінативного поля, але теж уточнюють аспекти концепту. Ядром цього поля є лексема *skill/вміння* з її дериватами з доволі широким значенням здібностей у різних сферах життя.

Крайню периферію у значенні *ability/здатність* будують дві лексеми *talent/талант* (1) та *ability/хист* (1).

У підсумку необхідно зазначити, що в значенні *ability/здатність* ключове слово-репрезентант *power* має мало синонімів, а звідси відносно мале номінативне поле в порівнянні з іншими значеннями, але воно проникає в дуже різні практичні та розумові сфери життя. Усе вищезазначене представимо у таблиці 3.2.

Таблиця 3.2. Основні семантичні значення слова-репрезентата *power* та їх синоніми

Power (165 синонімів)		
ability / здатність	authority / авторитет, вплив	army. force / сила
skill / вміння (7) ability / хист (1) talent / талант (1)	command /командування (85) authority / авторитет, вплив (2) dominion / планування (2) sway / правління, впливати (2) influence / вплив (1)	strength / сила (55) force / сила (5) might / міць (4)
9 синонімів – 5%	92 синоніми – 56%	64 синоніми – 39%

Як ми розуміємо, концепт ВЛАДА, що ми спостерігаємо у творі Дж. Мартіна, складається з трьох номінативних полів його головних значень, різнорідних за своєю структурою і взаємопроникних на певних рівнях. Але описати концепт неможливо тільки одним ключовим словом, яким би багатозначним воно не було. Для опису всієї структури концепту ВЛАДА необхідно виявити картину його вербалізації іншими лексичними засобами.

Для точного і повного конструювання концепту ВЛАДА нам представляється важливим звернення до наукових праць з політології, філософії та соціології. Відзначимо, що в більшості наукових визначень влада трактується як багатоаспектне і універсальне явище, що виявляється в різних сферах людської діяльності. Як відомо, всі ці сфери представляють інституційну владу, що спирається на діяльність політичних і соціальних інститутів, які виконують певні функції в суспільстві [Герасіна]. Саме інституціональний вид влади формує структуру концепту, що включає в себе основні компоненти владних відносин.

На основі наукових визначень поняття *влада* і на основі мовного матеріалу можливо представити пропозицію інституційних владних відносин у вигляді наступної схеми (див. Рис.3.1):

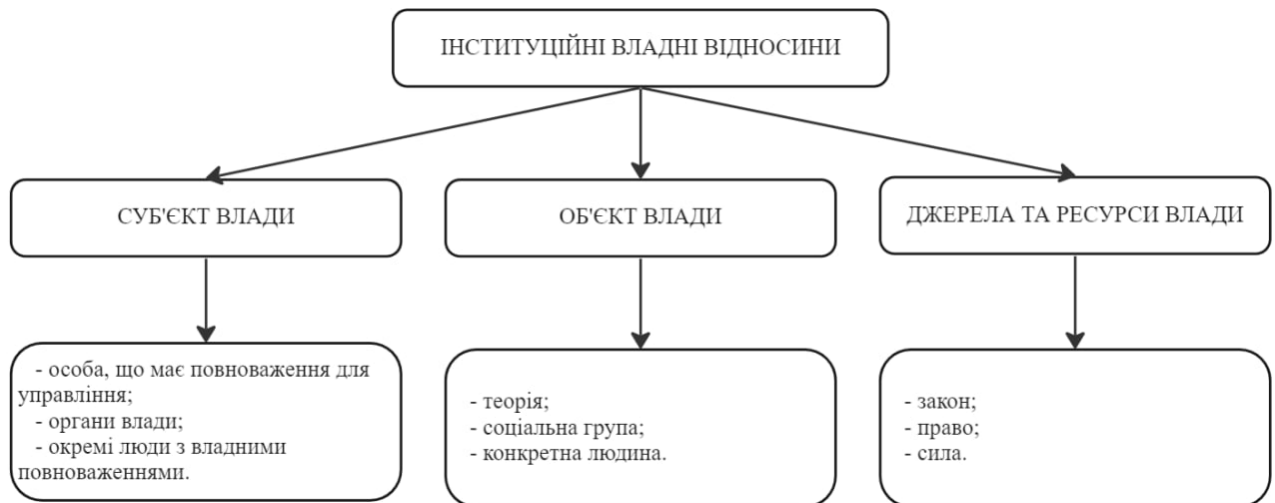


Рис.3.1. Інституційні владні відносини

Коли ми беремо лексику мови і представляємо собі, які її засоби використовуються для лексичної експлікації концепту ВЛАДА, то питома вага припадає на такі частини мови, як іменник і дієслово (хоча, звісно, автор не обмежується ними). Чимало лексичних одиниць, які використовуються для вербалізації концепту, багатозначні. Тому перш, ніж помістити лексему в ту чи іншу групу, конкретне її значення буде співвідноситися зі словами, що входять до групи. «Суб'єкти влади» можна виділити наступні підгрупи лексем: *socio-political organization, opposition party, movement, state. President, parliament, Congress, White House*.

У полі «Об'єкти влади» також можна виділити лексеми, що номінують території та суспільні групи. *Перш за все це назва країни (The USA, America, The United States)*.

Номінативне поле «Джерела та ресурси влади» складають такі лексеми: *money, army, justice, laws, decree, order*.

Людина моделює політичну реальність використовуючи метафори-персоніфікації, які є поширеним типом політичних метафор, за допомогою яких суспільство, нація або держава постають в образі окремої особи, що має притаманні лише їй риси та індивідуальні людські якості. Метафору-

персоніфікацію в теорії метафори розглядають як базисну і вважають такою, що лежить в основі способів розуміння людиною навколишнього світу.

Політичні суб'єкти *думають, приймають рішення, говорять або мовчать, ставлять свої вимоги, воюють, одружуються або розлучаються, хворіють, помирають*. Персоніфікація і політично, і когнітивно продуктивна.

Коли людина співвідносить світ із самою собою, це дозволяє їй краще зрозуміти його. Тому саме за допомогою метафор-персоніфікацій описується та розуміється зовнішня та внутрішня політика різних країн. Цей тип метафор “відбиває конкретний спосіб сприйняття й розуміння політичних подій” і, як відзначає Г.М.Яворська, впливає на “характер відповідних рішень і дій, на засоби ведення політичного діалогу”.

Персоніфікація політичних суб'єктів будь-якого рівня – починаючи від держав та державних утворень і закінчуючи дрібними політичними угрупованнями – відбувається за кількома основними параметрами, згідно з аспектами репрезентації людини-особи в мові. Як свого часу писала Н.Д.Арутюнова, людина представлена в мові у трьох основних вимірах – фізичному, психічному й соціальному. Відповідно до цього можна виокремити основні сфери реалізації політичних метафор розглядуваного типу: фізичну, у межах якої політичний суб'єкт набуває тілесних ознак організму людини, психічну, у якій акцентується його здатність думати та переживати, і соціальну, де на перший план виходять суспільні зв'язки.

Таким чином, можна побачити, що концепт ВЛАДА / POWER в англійській мові репрезентовано лексемами *power, arm, authority, clutch, command, control, dominion, grip, hold, mastery, reign, sway*, що мають як позитивну так і негативну конотації. Виявлені концептуальні ознаки, що структурують поняттєвий компонент концепту ВЛАДА / POWER структурується такими концептуальними ознаками як *ability, control, possession, dominion, force, privilege*, між якими існують насамперед результативні відношення.

3.2. Концепт ВЛАДА в промовах Джозефа Байдена

Основою образного осмислення концепту ВЛАДА у виокремленому уривку слугує концептуальна схема ДЕМОКРАТІЯ є ВЛАДА: «*Through a crucible for the ages America has been tested anew and America has risen to the challenge. Today, we celebrate the triumph not of a candidate, but of a cause, the cause of democracy. The will of the people has been heard and the will of the people has been heeded. We have learned again that democracy is precious. Democracy is fragile. And at this hour, my friends, democracy has prevailed*». Знов зустрічаємо метонімію *Америка*. Протиставлення *не кандидат, а справа демократії*. Повторюване слово *справа* ставить акцент на протиставленні [114].

ВЛАДА може набувати також негативної конотації у тексті: «*So now, on this hallowed ground where just days ago violence sought to shake this Capitol's very foundation, we come together as one nation, under God, indivisible, to carry out the peaceful transfer of power as we have for more than two centuries.*»

У фрагменті «*Recent weeks and months have taught us a painful lesson. There is truth and there are lies. Lies told for power and for profit. And each of us has a duty and responsibility, as citizens, as Americans, and especially as leaders - leaders who have pledged to honor our Constitution and protect our nation - to defend the truth and to defeat the lies.*» ВЛАДА постає як МОГУТНІСТЬ, а антитеза *правда* та *брехня* надає негативного окрасу. Ця антитеза постає і як метафора та глобалізація, яка поділяє країну на друзів та ворогів ВЛАДИ.

Байден за допомогою займенника *ми* говорить про Америку, а саме має на увазі Сполучені Штати Америки, діючим президентом яких є: «*We can make America, once again, the leading force for good in the world.*». Лексема *force* з'являється як МЕНТАЛЬНИЙ СУБ'ЄКТ.

У фразі «*I know the forces that divide us are deep and they are real.*» лексема *forces* презентує концепт ВЛАДА як ТІЛЕСНИЙ СУБ'ЄКТ.

Лексема *forces*, виражена вже іменником в прикладі «*We can join forces, stop the shouting, and lower the temperature.*» перетворює концепт ВЛАДА на ОБ'ЄКТ.

«*You know the resilience of our Constitution and the strength of our nation.*»: бачимо, що лексема *strength* підкреслює концепт ВЛАДА як МОГУТНІСТЬ.

Байден використовує лексему *strength* у «*That's democracy. That's America. The right to dissent peaceably, within the guardrails of our Republic, is perhaps our nation's greatest strength.*», де ВЛАДА є як ВЛАСНІСТЬ.

Займенник *ми* «*We will need all our strength to persevere through this dark winter.*» вказує, хто володіє, і що ВЛАДА – це ВЛАСНІСТЬ.

У межах нашого матеріалу метафора-персоніфікація передбачає осмислення неістоти як істоти, неживого як живого, предмета як особи. Концепт ВЛАДА представлений за допомогою цієї метафоричної моделі як ОСОБА. ОСОБА, у свою чергу, має три основні виміри (сфери): вона постає як ТІЛЕСНИЙ СУБ'ЄКТ, МЕНТАЛЬНИЙ СУБ'ЄКТ, СОЦІАЛЬНИЙ СУБ'ЄКТ (див. Рис. 2.3):



Рис.3.2. Схема метамоделі ВЛАДА є ОСОБА

Так, «*A cry for racial justice some 400 years in the making moves us. The dream of justice for all will be deferred no longer.*»: крик расової справедливості – персоніфікація, уособлення ВЛАДИ як ФІЗИЧНОГО СУБ'ЄКТА.

А у разі «*We can deliver racial justice.*» *racial justice* – ОБ’ЄКТ, який можна передавати або ним забезпечувати.

Критично та різко «*No nation, only a state of chaos.*» звучить через формулу СУБ’ЄКТ-СУБ’ЄКТ.

ВЛАДА як СОЦІАЛЬНИЙ СУБ’ЄКТ: «*As does President Carter, who I spoke to last night but who cannot be with us today, but whom we salute for his lifetime of service.*»

У виразі «*When he put pen to paper, the President said, “If my name ever goes down into history it will be for this act and my whole soul is in it.”*» КОНЦЕПТ ВЛАДА як СОЦІАЛЬНИЙ СУБ’ЄКТ через слово *президент*.

ВЛАДА як СОЦІАЛЬНИЙ СУБ’ЄКТ через призму лексеми *президент* «*And I pledge this to you: I will be a President for all Americans.*» [114].

У цьому уривку бачимо «*And then, lastly, just wanted to get you signed off on kind of what message you hope this trip sends in the region, you know, given the pressure China is under to expand its own influence, and what message you hope to send to Beijing*», як ВЛАДА метафорично є річчю, представлена словом *вплив*. Як президент своєї країни, то говорить про вплив Китаю.

ВЛАДА постає через прикметник *могутній*: «*America is an idea. An idea that is stronger than any army, bigger than any ocean, more powerful than any dictator or tyrant. It gives hope to the most desperate people on earth, it guarantees that everyone is treated with dignity and gives hate no safe harbor. It instills in every person in this country the belief that no matter where you start in life, there’s nothing you can’t achieve if you work at it. That’s what we believe*». Концепт ВЛАДА тут постає як БОГ. Гіперболізація можливостей Сполучених Штатів Америки. Таким чином персоніфікується сама країна. ВЛАДА як ОСОБА.

«*That same spirit has delivered ground-breaking discoveries in American air and space technology for almost 120 years. America has broken the sound barrier, put a man on the moon, collaborated to create the International Space Station, and achieved powered flight on Mars. Just last year, we launched the most powerful deep-space telescope ever sent into space and gained a new window into the history*

of our universe» – концепт ВЛАДИ представлений словом-прикметником найвищого ступеня порівняння і постає як ВСЕМОГУТНІСТЬ, що є близьким до концепту ВЛАДА як БОГ. Точніше влада набуває конкретизації, американська влада, котра здатна володіти всесвітом [69].

Таким чином, метафорично-образний складник концепту влада ВЛАДА осмислюється в англomовному політичному дискурсі у термінах: 1) різних видів людської діяльності; 2) речі, речовини, предмету або явища; 3) контейнеру; 4) фізіологічного, фізичного або емоційного стану; 5) живої істоти; 6) речі.

3.3. Концепт ВЛАДА в промовах Дональда Трампа

У контексті нашого дослідження влада насамперед представлена метафорично та відповідно може порівнюватися з річчю. В основі такого метафоричного осмислення лежить як правило базова концептуальна схема, виведена у працях Дж. Лакоффа, ВЛАДА Є РІЧ.

У наведеному фрагменті концепт ВЛАДА осмислюється у термінах базового концепту РІЧ. *«Every four years, we gather on these steps to carry out the orderly and peaceful transfer of power, and we are grateful to President Obama and First Lady Michelle Obama for their gracious aid throughout this transition. They have been magnificent. Thank you.»* ВЛАДА належала наче двом керівникам. Тут можна помітити редуплікацію у словах *передача* та *перехід*, *вдячні* та *люб'язні* [111].

У наступному фрагменті *«Today's ceremony, however, has very special meaning, because today we are not merely transferring power from one administration to another, or from one party to another, but we are transferring power from Washington, D.C., and giving it back to you, the people.»* ВЛАДА як річ передається народові. ВЛАДА постає як ВЛАСНІСТЬ, яку забрали, а тепер повертають. Президент використовує антитезу для підкреслення приналежність ВЛАДИ [111].

У висловлюванні «*But that is the past, and now we are looking only to the future. We assembled here today our issuing a new decree to be heard in every city, in every foreign capital, and in every hall of power, from this day forward: a new vision will govern our land, from this day forward, it's going to be only America first. America first.*» ВЛАДА постає персоніфікованою: ВЛАДА як КЕРІВНИЦТВО. І тут же ВЛАДА як КОНТЕЙНЕР. Бачимо метонімію: Америка у значенні Сполучені штати Америки. В цьому фрагменті використані повтори слова *кожен* та гіперболізація обставин місця для підсилення значення постанови. Повторюваний вислів *насамперед Америка* слугує підсиленням розуміння того, що інтереси країни будуть на першому плані. [95]

Наступними метафоричними образами Дональд Трамп підкреслює основи демократії, політик ніби каже, що нинішня Америка створена руками її громадян, а президент США як представник волі народу лише виконує їхні ідеї, що змушує аудиторію відчувати єдність цілей. «*The people are the heart of our country, their dreams are the soul of our country, and their love is what powers and sustains our country.*» – «Народ – це серце нашої країни, його мрії – це душа нашої країни, яке любов дає сили і підтримує нашу країну» [105].

Тут влада розглядається також крізь призму концепту РІЧ: «*Our roaring economy has, for the first time ever, given many former prisoners the ability to get a great job and a fresh start*». Лексичним репрезентантом концепту ВЛАДА є іменник *ability*, та дієслово *given* у минулому часі. Основу концептуальної схеми у виокремленому уривку складає базова схема ВЛАДА Є РІЧ / POWER IS A THING.

Концепт ВЛАДА, що номінативно виражений словом *skill*, розглядається через концепт МОГУТНІСТЬ: «*Through the skill of her doctors and the prayers of her parents, little Ellie kept on winning the battle of life*». Тут влада через вираз *skill of her doctors* репрезентується як ОСОБА, яка спроможна виграти.

Формула СУБ'ЄКТ-СУБ'ЄКТ розглядається в одному реченні, «*Opportunity Zones are helping Americans like Army veteran Tony Rankins from Cincinnati, Ohio.*», де вживані слова американці та ветеран армії.

В наступній цитаті Дональда Трампа знову можемо спостерігати формулу СУБ'ЄКТ-СУБ'ЄКТ «*One of these American heroes was Army Staff Sergeant Christopher Hake.*», де американець постає героєм, концепт ВЛАДА межує із концептом МОГУТНІСТЬ.

Три лексемами *President, Air Force, United States Armed Forces* демонструють концепт ВЛАДА як СУБ'ЄКТ: «*And just weeks ago, for the first time since President Truman established the Air Force more than 70 years earlier, we created a brand-new branch of the United States Armed Forces.*

ОБ'ЄКТОМ концепту ВЛАДА є *Air Force Academy* «*He aspires to go to the Air Force Academy, and then he has his eye on the Space Force.*».

Виражений дієсловом *forces* «*He directed the December assault and went on to assault U.S. forces in Iraq.*», у наведеному фрагменті влада є жорстокістю та насиллям, що може призвести концептуальні схеми ВЛАДА це ЖОРСТОКІСТЬ та ВЛАДА це СМЕРТЬ.

У фразі «*Likewise, we are restoring our nation's manufacturing might, even though predictions were, as you all know, that this could never, ever be done.*» концепт ВЛАДА виражена словом *might* і виступає ОБ'ЄКТОМ.

Вираз «*To rescue these students, 18 states have created school choice in the form of Opportunity Scholarships.*» допомагає розпізнати у слові *states* як СУБ'ЄКТ через лексему *штат*, яка є персоніфікованою.

«*Among the states hardest hit, Ohio is down 22 percent, Pennsylvania is down 18 percent, Wisconsin is down 10 percent – and we will not quit until we have beaten the opioid epidemic once and for all.*» ВЛАДА як СУБ'ЄКТ презентована назвами штатів.

Коли Трамп говорить «*I've also overseen historic funding increases for high-quality child care, enabling 17 states to help more children, many of which have reduced or eliminated their waitlists altogether.*» *штату* персоніфіковано у ТІЛЕСНИЙ СУБ'ЄКТ, який допомагає дітям.

Отже, схематично можна представити метафорично-образний складник концепту ВЛАДА політичного дискурсу у XXI столітті наступним чином (див. Рис.3.3):

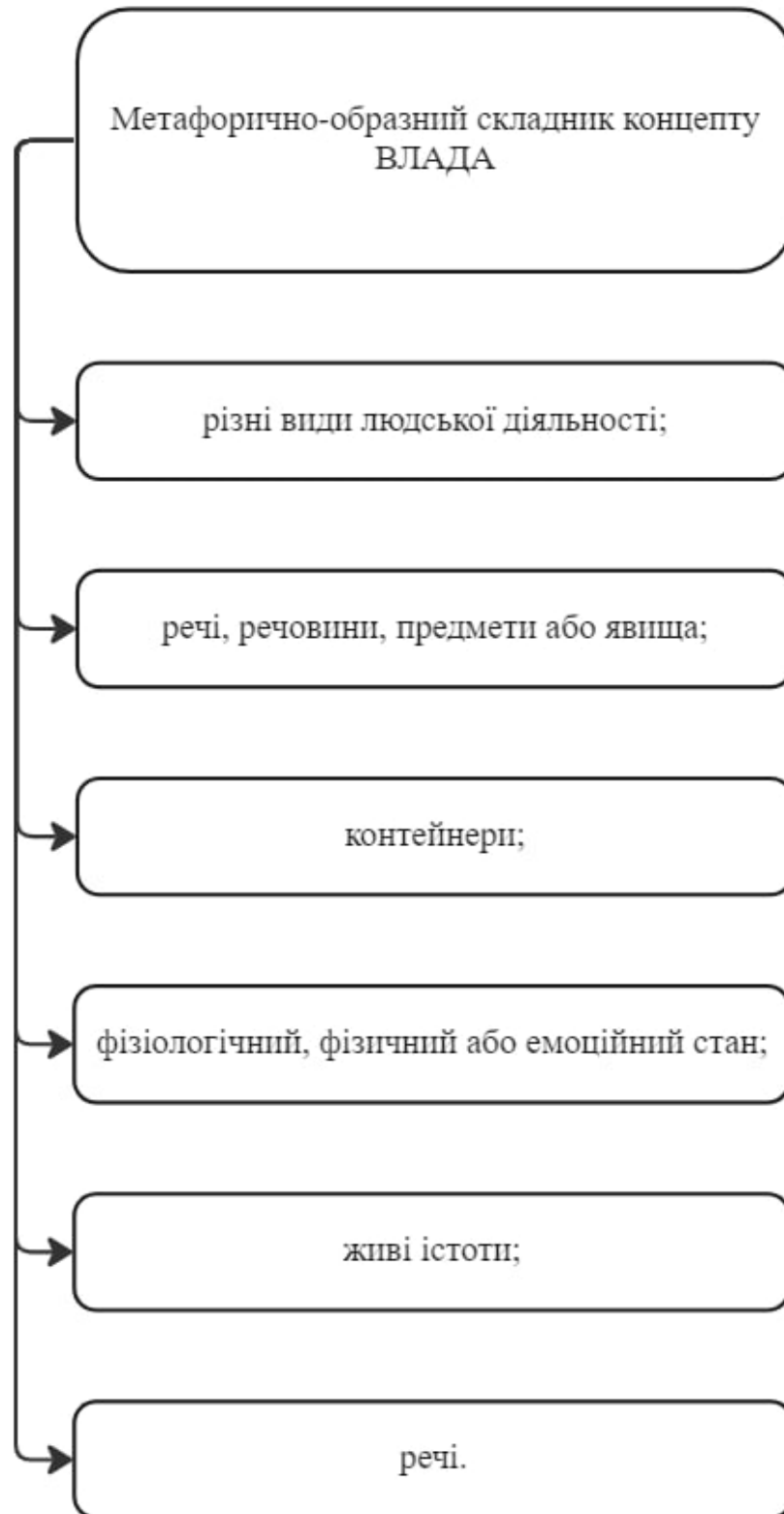


Рис.3.3 Концепт ВЛАДА у політичному дискурсі

Висновки до розділу 3

За результатами лексикографічного дослідження, ми дійшли висновків: ключове слово-репрезентант концепту ВЛАДА має давню історію; її можна простежити в етимологічних словниках, починаючи з латини до першої письмової фіксації цього слова в англійській мові у XIII столітті і до наших днів; в етимологічних словниках зафіксовані моменти розширення значення. Лексема *влада* має три основні значення, що стосуються тематики нашої роботи, а саме авторитет / вплив, здатність і армія / сила. Кожне з цих значень розкривається як номінативне поле за допомогою синонімів. Деякі синоніми значень, що знаходяться в різних номінативних полях, синонімічні одне одному.

Отже, під час дослідження було виявлено, що концепт ВЛАДА має складну, багаторівневу структуру. Його можна віднести до макроконцептів. У роботі ми побачили, що таке явище, як влада, концептуалізувалося в політичному дискурсі англійських політиків: склалося в певну схему, «обросло» образами, розширилося асоціаціями і синонімічними відтінками. В цілому ми побачили, як політики, маючи свою певну систему концептуально-ціннісних орієнтирів, обирали конкретні мовні засоби і створювали повідомлення для слухача та читача.

Таким чином, метафорично-образний складник концепту ВЛАДА осмислюється в англійському політичному дискурсі у термінах: 1) різних видів людської діяльності; 2) речі, речовини, предмету або явища; 3) контейнеру; 4) фізіологічного, фізичного або емоційного стану; 5) живої істоти; 6) речі.

ВИСНОВКИ

Робота присвячена комплексному аналізу концепту ВЛАДА в англомовному політичному дискурсі ХХІ століття.

Спираючись на сукупність текстових та соціальних ознак, релевантних для типології різновидів дискурсу (характеристики учасників комунікації, мета та обставини спілкування, оцінність, стратегії тощо), а також ураховуючи ознаку інституційності, нами було виокремлено типові риси сучасного англомовного політичного дискурсу.

Під політичним дискурсом розуміємо актуальне вживання мови в соціально-політичній сфері, яка обмежується інституційними формами спілкування. Цей вид дискурсу зумовлює наявність певного фону, очікувань автора та аудиторії, прихованих мотивів, сюжетних схем.

У контексті нашого дослідження концепт ВЛАДА є центральним концептом англомовного політичного дискурсу. Його когнітивний опис здійснено за допомогою методів концептуального аналізу. Концепт ВЛАДА репрезентований за допомогою образ-схеми КОНТЕЙНЕР та схеми ЗВ'ЯЗОК, які є структурними одиницями концептуального простору англомовного політичного дискурсу.

Концепти кодуються саме в мові, тому різні лексеми вербалізують і доповнюють різні ознаки загального концепту ВЛАДА. Було проведено аналіз словесних позначень, пов'язаних із концептом ВЛАДА, та здійснено їхню семантичну інтерпретацію. Для аналізу концепту ВЛАДА в англійській мові було залучено дані лексикографії. Англомовні лексикографічні джерела репрезентують концепт ВЛАДА лексемами *control, strength, forcefulness, authority, command, jurisdiction, dominion, sway, ascendancy, superiority, domination, dominance, mastery, leadership, predominance, preponderance, sovereignty, prerogative, hegemony, suzerainty, prestige, influence, reign, regency, omnipotence, puissance, supreme authority, the last word, rule, law, first strike capability, warrant, rule of law, law of the jungle, brute force, authorization,*

supremacy, legal sanction, government, absolutism. Аналіз концепту в досліджуваному текстовому матеріалі дозволяє розширити коло узуальних номінацій влади в англomовному політичному дискурсі.

Метафора є універсальним семантичним засобом, що використовується в усіх функціональних стилях та типах дискурсу. Вона має специфічні характеристики, зумовлені семантичними, позалінгвальними, соціолінгвістичними та комунікативно-прагматичними особливостями функціонального стилю або типу дискурсу, у якому вживається. Політична метафора є одним із поширених та дієвих інструментів публічної політики. Для досліджуваного матеріалу типовим є вживання метафор, що використовують у своїх кодах концептуальні поля «простір», «подорож», «рух», «родинні відносини».

Перспективним убачається проведення кількісного аналізу дослідженого матеріалу, що дозволить визначити характеристики репрезентації концепту ВЛАДА. У межах подальшого вивчення цієї теми можна також увести до неї зіставний аспект, дослідивши та порівнявши, яким чином проаналізовані концептуальні метафори функціонують у текстах, створюваних противниками та прибічниками тієї чи іншої різновидів влади.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Агиенко М. И. *Правда и Истина*, [в:] *Антология концептов*: в 5 тт., Волгоград 2006, т. 3, с. 124.
2. Акопова Д.Р., Політичний текст: поняття та жанрова специфіка. *Філологічні науки Питання теорії та практики*, Тамбов: Грамота. №2 (32) 2014, частина 1. С.22-24
3. Арнольд І. В. *Основи наукових досліджень у мовознавстві*. М . : Вища школа, 1991.139 с.
4. Аскольдов С.А. *Концепт і слово// Російська словесність: Від теорії словесності до обмеженого тексту*. - М.: Академія, 1997. - С. 267-279.
5. Ахманова О.С. *Термины лингвистического словаря*. М.: Радянська енциклопедія, 1966. 608 с.
6. Баранов А.Н., Казакевич Е.Г. *Парламентские дебаты: традиции и новации*. М.: Знание, 1991. 64 с.
7. Барт Р. *Избранные работы: Семиотика. Поэтика*. М.: Прогресс, 1994. 616 с.
8. Бессонова Л.Е. *Концептуальная и семантическая природа лексемы «власть» в лексикографическом дискурсе*. URL: <http://dspace.nbuu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/35324/07-Bessonova.pdf?sequence=1> (дата звернення: 12.10.2022).
9. Васильцова Н. В. *Ненавистные аномалии в кино ЗМИ: Автореф.* дис. канд. филол. наук: 10.02.01. - Ростовон/Д., 2004. 27 с.
10. Вежбицька А. 1980. *Справа про поверхневий випадок*. Альтанка 1980 р.
11. *Великий тлумачний словник української мови: Близько 40000 сл.* / [Упоряд. Т.В.Ковальова]. – Х.: ФОЛІО, 2005. – 767с.
12. Воркачев С. Г. *Культурный концепт и значение Труды Кубанского государственного технологического университета*. Сер. Гуманитарные науки. Краснодар, 2003. – Т. 17, вып. 2. –С. 268-276.

13. Герасіна Л. М. Інституційна природа державної влади та система її політико-правових інститутів URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/2694/1/Gerasina_3.pdf (дата звернення: 12.10.2022).
14. Головін Б. Н. Введення в мовознавство. 4thed. М . : Вища школа, 1983. 232 с.
15. Грузберг Л.А. Концепт // Стилiстичний енциклопедичний словник російської. - М.: Флiнта: Наука, 2006. - 696 с.
16. Дем'янков В.З. Інтерпретація політичного дискурсу у ЗМІ. Мова ЗМІ як об'єкт міждисциплінарного дослідження. Навчальний посібник. МДУ ім. Ломоносова, 2003. С .116-120.
17. Дроздова С.О. Концепт «влада» у сучасному російському політичному дискурсі. Автореф дис. канд. філ. наук: 10.02.02. – Дніпропетровськ, 2004. – 22с.
18. Ипанова О. А., *Мизнь, Антология концептов*, в 5 тт., Москва, 2007, тт. 1–2, с. 358.
19. Іващенко В. Л. Концептуальна репрезентація фрагментів знання в науково-мистецькій картині світу (на матеріалі української мистецтвознавчої термінології): Монографія. – К: Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2006. – 328 с.
20. Каде Т.Х. Научные методы лингвистического исследования: Навч.посиб. Краснодар: Вид на Кубанскую державу, 1998. 139 с.
21. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. М.: Гнозис, 2004. 390 с.
22. Карасік В. І., Слишкін Г. Г. Лінгвокультурний концепт як одиниця Ллойд (ред.), Видавництво Гарвардського університету, стор 51-71. дослідження // Методологічні проблеми когнітивної лінгвістики: Зб. наук. тр. / За ред. І. А. Стерніна . - Вороніж: ВДУ, 2001. с. 75 – 80.
23. Кассирер Э. Техника современных политических мифов // Антология культурологической мысли. М.: РОУ, 1996. С. 204-209.

24. Кибрик А. А., Плулгян В. А. Функциональные и когнитивные теории. Современная американская 12 лингвистика: фундаментальные направления. 2-ге вид. Москва, 2002. С. 276–339. URL: https://ilingran.ru/kibrik/MAmLing_URSS.pdf (дата звернення: 12.10.2022).
25. Ключарев Г.А. Языковая реальность и политический имидж // Обновление России: трудный поиск решений. М., 1995. Вып. 3. С. 211-216.
26. Кодухов В. И. Загальне мовознавство. М.: Вища школа, 1974. 304 с.
27. Кодухов В.И. Методы лингвистического анализа: Лекции из курса «Введение в изучение языков». Л.: Ленинградский государственный пед. ин-т, 1963. 128 с.
28. Колесникова С. М. Особливості політичного дискурсу та його інтерпретація. Вісник Челябінського державного університету. 2011 №33 (248). Філологія. Мистецтвознавство. Вип . 60. С. 67-69.
29. Коршунова Л.С. Лексико-семантические группы лживой речи, разумная активность, сенситивность в говорении Нижегородская область: Автореф. дис. канд. филол. наук: 10.02.01. Нижний Новгород, 2002. 19 с.
30. Космеда Т., *Аксіологічні аспекти прагмалінгвістики: формування і розвиток категорії оцінки*, Львів 2000, с. 136.
31. Красных В.В. «Свой» среди «чужих»: миф или реальность? – М.: Гнозис, 2003. – 375с.
32. Крячко В. Б. Имя и именуемое // Вопросы филологических наук. 2011. № 6. С. 57-60.
33. Лакофф Дж. Лингвистические гештальты// Новое в зарубежной лингвистике. – Вып. X. Лингвистическая семантика. – М.: Прогресс, 1981 – С.350-368.
34. Лакофф Дж., Джонсон М. Метафоры, которыми мы живем. 2-ге вид. УРСС, 2004. 256 с.
35. Лисиченко Л. А., *Лексико-семантична система української мови*, Харків 1997, 129 с.

36. Лихачов Д.С. Концептосфера російської // Російська словесність. - М.: Академія, 1997. - С. 280-288.
37. Ляпін С.Х. Концептологія : до становлення володіння // Концепти. Вип 1. - Архангельськ, 1997. - С. 32-45.
38. Маслова В.А. Когнитивная лингвистика: учебное пособие. – Минск: Тетра Систем, 2004 – 256с.
39. Мечковская Н.Б. Язык и религия. М.: ФАИР, 1998. 352 с.
40. Моспанова Н. Ю., *Добро и зло*, [в:] *Антология концептов*, в 5 тт., Волгоград 2005–2008, т. 3, с. 53.
41. Мы должны знать наследие предков: ориентиры нации и умы в политическом языке современного Таджикистана. Воронеж, 2009. 105 с.
42. Нерознак В.П. Від концепту до слова: до проблеми філологічного концептуалізму// Питання філології та методики викладання іноземних мов. - Омськ, 1998. - С. 80-85.
43. Никитина С. Е., *О концептуальном анализе в народной культуре*, [в:] *Логический анализ языка: культурные концепты*, Москва 1991, с. 117.
44. Норман Б.Ю. О креативной функции языка (на материале славянских языков) // Славяноведение. 1997. № 4. С. 30.
45. *Общее языкознание и история лингвистических учений'*, методы лингвистических исследований [Текст] / ред. Б. А, Серебренников. - М.: Наука, 1973.- 318 с.
46. Огрохина Е.А. Вираження заперечення в сучасному німецькому словотворчестві: похідні с морфемою не-: Абстрактний. дис ... канд. філол. наук: 10.02.04. СПб., 1997. 18 с.
47. Паршин О.М., Російська політична мова. Теорія і практика / Под ред. О.Б. Сиротініною. Вид. 3-тє – М.: Книжковий дім «ЛІБРОКОМ», 2012. – С.20-34.
48. Паршин П.Б. Исследовательские практики, предмет и методы политической лингвистики // Проблемы прикладной лингвистики = Scripta linguisticae applicate. М., 2002. С. 181-208.

49. Передриенко Т. Ю., *Бог и дьявол*, [в:] *Антология концептов*: в 5 тт., Волгоград 2005– 2008, т. 3, с. 168.
50. Пименова М. В., *Предисловие*, [в:] *Введение в когнитивную лингвистику*, Кемерово 2004, с. 9.
51. Попова З. Д., Стернин И. А. *Когнитивная лингвистика*, Москва 2007, с. 66.
52. Попова З.Д., Стернин И.А. *Очерки по когнитивной лингвистике*. – Воронеж: Истоки, 2001. – 191 с.
53. Попова, З. Д. Семантико-когнитивный анализ языка : моногр / З. Д. Попова, И. А. Стернин. – Воронеж : Истоки, 2006
54. Приходько А. М., *Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики*, Запоріжжя 2008, с. 214.
55. Распопов И.П. *Методология и техника лингвистического сопровождения. Синхронные методы выживания языка: помощь по спецкурсу*. Воронеж: Издавничество Воронежского университета, 1976. 110 с.
56. Рахмонов Э. *Независимость Таджикистана и возрождение нации*: в 4-х тт. Душанбе: Ирфон, 2004.
57. Селіванова О.О. *Нариси з української фразеології (психоконітивний та етнокультурний аспекти)*. – К.; Черкаси : Брама, 2004. – 276с.
58. Серебренников Б.А. К проблеме «язык и мышление» (всегда ли мышление вербально?) // *Сравнительное лингвистическое языкознание*. – 1977. – № 1. – С. 9-17.
59. Соссюр Ф. д. *Курс общей лингвистики*. Екатеринбург : Уральс. университет, 1999. 432 с
60. Степанов Ю. С., *Константы: Словарь русской культуры. Опыт исследования*, Москва 1997, с. 41.
61. Степанов Ю.С. *Методи та принципи сучасного мовознавства*. 2-е вид. М. : Редакція УРСС,2001.312 с.
62. Степанов Ю.С. *Концепти. Тонка плівка цивілізації*. - М.: Мови.

63. Филлипс Л., Йоргенсен М. В. Дискурс-анализ. Теория и метод. – Х.: Изд-во «Гуманитарный центр», 19 2008. – 352 с
64. Фрумкина, Р. М. Концептуальный анализ с точки зрения лингвиста и психолога / Р. М. Фрумкина // НТИ. — М., 1992. — Сер. 2. Информационные процессы и системы. — № 3. — С. 1—8.
65. Чудінов А.П., Політична лінгвістика, М., 2008. С .52-70
66. Шейгал Е.И. Семиотика политического дискурса: дис. д-ра филол. наук. Волгоград, 2000. 440 с
67. Шкловський В.М. Энергия заблуждений. М., 1981
68. Юдина Т.В. Теория общественно-политической речи. М., 2001.
69. A Proclamation on Wright Brothers Day, 2022
<https://www.whitehouse.gov/briefing-room/presidential-actions/2022/12/16/a-proclamation-on-wright-brothers-day-2022/> (дата звернення 21.11.22).
70. Aristotle 1998. Nicomachean Ethics. USA: Oxford University Press. 182 p.
71. Bergsdorf W. (1978) Politik und Sprache. Munchen, Wien: Olzog.
72. Blommaert J., Bullpen C. Critical Discourse Analysis. Annual Rev. of Anthropology. 2000. P. 447–466. URL:https://www.cda20plus.humanities.uva.nl/wp-content/uploads/2014/05/BlommaertBulcaen_2000-CDA.pdf.
73. Bloom, Howard, The Global Brain: Evolution of Mass Mind від Big Bang до 21st Century. (2000) John Wiley & Sons, New York.
74. Bosmajian H.A. (1983) The language of oppression. New York & London: University press of America.
75. Cambridge Dictionary URL: <https://dictionary.cambridge.org/ru/> (дата звернення 21.10.22).
76. Clark H., Marshall C., 1981. Definite Reference and Mutual Knowledge. Elements of Discourse Understanding. Cambridge University Press, 1981. p. 10-63.
77. Collins Dictionary URL: <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/power> (дата звернення 21.10.22).

78. Corcoran P.E. Political language and rhetoric. Austin: Univ. of Texas Press.1979.
79. Coseriu E. Lenguaje y política / E . Coseriu . - Madrid : Fundaci ó n Фридрих Ebert , Instituto de Cooperaci ó n iberoamericana , 1987. P.6
80. Croft W., Alan D., 2004. Cognitive Linguistics. UK CUP.
81. Denton R.E. Jr., Woodward G.C. (1985) Political communication in America. New York: Praeger.
82. Dieckmann W. (1981) Politische Sprache, Politische Kommunikation: Vorträge, Aufsätze, Entwürfe. Heidelberg: Winter.
83. Dillon J. 2000. Запитання про: Jacques Brunshwig , Geoffrey ER Lloyd (eds.), Harvard University Press, pp. 51-71.
84. Ding Jianxin & Liao Yiqing. Critical Linguistics. Beijing: Foreign Language Teaching and Research Press. 2011
85. Ealy S. Communication, speech and politics. Washington, D. C.: University Press of America. 1981.
86. Edelman M. (1964) The symbolic uses of politics. Urbana: University of Illinois press.
87. Elder C.D., Cobb R.W. (1983) The political uses of symbols. New York: Longman.
88. Etymology Dictionary URL: <https://www.etymonline.com/h?q=power> (дата звернення 21.10.22).
89. Evans V. 2009. How Words Mean. Нью-Йорк. OUP.
90. Fernandez Lagunilla M. La lengua en la comunicaci3n pol3tica I: El discurso de poder. Arco Libros S. L. , 1999 P.13
91. Frege , G. On Concept and Object", оригінал Begriff und Gegenstand in Vierteljahresschrift für wissenschaftliche Philosophie 16, 1892, S. 192-205, translated в Geach & Black 1952 pp. 42-55.
92. Fairclough N. Critical Discourse Analysis in Researching Language in the New Capitalism: 16 Overdetermination, Transdisciplinarity and Textual Analysis. London : Continuum, 2004. 688 p.

93. Foucault M. Il discorso, la storia, la verità. Interventi 1969-1984. Einaudi, 2001. 372 p.
94. Foucault M. The Order of Things: An Archaeology of the Human Sciences. 3rd ed. New York : A Division of 5 Random House, Inc., 1994. 416 p.
95. Full text: 2017 Donald Trump inauguration speech transcript <https://www.politico.com/story/2017/01/full-text-donald-trump-inauguration-speech-transcript-233907> (дата звернення 21.11.22).
96. Graber D.A. (1981) Political languages. In: Handbook of political communication. Beverly Hills, London: Sage Publications, pp. 195-224.
97. Hahn D.F. (1998) Political communication: rhetoric, government and citizens. State College (Pennsylvania): Strata Publishing Inc.
98. Halliday M. A. K., McIntosh A., Strevens P., The users and uses of language. In J. J. Webster (ed.) The 23 Collected Works of M. A. K. Halliday, 2007., c. 5-37.
99. Lacan J. The Ethics of Psychoanalysis: The Seminar of Jacques Lacan (Routledge Classics). Routledge, 2007.432 p.
100. Lakoff R. Language in Context. Linguistic Society of America. 1972. Vol. 48, no. 4. P. 907–927. URL: https://5361invention.pbworks.com/f/Lakoff_72_fletch.pdf.
101. Langacker R. (1987) Foundations of cognitive grammar. Vol. 1. Theoretical prerequisites. Stanford (Ca.): Stanford Univ. press.
102. Li Yuanshu & Zou Kunshan. (2003). Speech Science. Wuhan: Huazhong University of Science and Technology press.
103. Longman Dictionary URL: <https://www.ldoceonline.com/dictionary/power> (дата звернення 21.10.22).
104. Longman Dictionary of Contemporary English. М.: Русский язык, 1992. Т. 1. 626 с.
105. Remarks by Former President Trump in State of the Union Address URL: [https://il.usembassy.gov/remarks-by-president-trump-in-state-of-the-union-address/#:~:text=The%20people%20are%20the%20heart,\(Applause.\)](https://il.usembassy.gov/remarks-by-president-trump-in-state-of-the-union-address/#:~:text=The%20people%20are%20the%20heart,(Applause.))

106. Schäffner C., Porsch P. (1993) Meeting the challenge on the path to democracy: discursive strategies in government declarations in Germany and the former GDR. *Discourse and society*, 4 (1), pp. 33-55.

107. Simpson P. 2004. *Stylistics*. Routledge .

108. Slater, BH *Concept and Object in Frege* , 2000 (Minerva)

109. Smith C.A., Smith K.B. (1990) The rhetoric of political institutions. In: *New directions in political communication; a resource book*. Newbury Park: Sage, pp. 225-254.

110. Talmy L. 2000. *Downward a Cognitive Semantics, Volume 1 Concept Structuring Systems*. The MIT Pressp . 104-118.

111. The Inaugural Address URL: <https://trumpwhitehouse.archives.gov/briefings-statements/the-inaugural-address/> (дата звернення 21.11.22).

112. Van Dijk T. *Discourse Studies: A Multidisciplinary Introduction*. 1 Oliver's Yard, 55 City Road, London EC1Y 7 1SP United Kingdom : SAGE Publications Ltd, 2011. URL: <https://doi.org/10.4135/9781446289068> (дата звернення 02.10.2022).

113. Van Dijk T. A., Wodak R. *Racism at the top: Parliamentary discourses on ethnic issues in six European States*. 20 Klagenfurt : Drava Verlag, 2000. 391 p.

114. Inaugural Address by President Joseph R. Biden, Jr. (<https://www.whitehouse.gov/briefing-room/speeches-remarks/2021/01/20/inaugural-address-by-president-joseph-r-biden-jr/>) (дата звернення 23.11.22).

115. Wodak R. *Critical Discourse Analysis. Qualitative Research Practice*. 1 Oliver's Yard, 55 City Road, London 10 England EC1Y 1SP United Kingdom. P. 186–201. URL: <https://doi.org/10.4135/9781848608191.d17> (дата звернення: 12.10.2022).

116. Wodak R. *Mediation between discourse and society: assessing cognitive approaches in CDA*. *Discourse and 24 society*, 2006. — No 8., с. 181.

117. Zhang Lei. (2005). *Interpreting Bush's Speech with Critical Discourse Analysis*. *Journal of Xi 'an International Studies University*, 1, 23-25.